Geliş Tarihi: 30 Kasım 2025
Kabul Tarihi: 5 Mart 2026

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXVI/52 (2026 Bahar/Spring), ss.475-515.

DOI: 10.18244/cttad.1832934

Araştırma Makalesi /*Research Article*

BİR 12 EYLÜL İCADI: 24 KASIM ÖĞRETMENLER GÜNÜ KUTLAMASI

Temuçin F. ERTAN** **Hakan UZUN*****

Öz

Dünyada ve Türkiye'de bazı meslek grupları için özel günler icat edilmiştir. Türkiye'de de hem ulusal hem de evrensel bağlamda günler ve haftalar şeklinde düzenlenmiş olan mesleki etkinlikler bulunmaktadır. Bunlardan biri de Öğretmenler Günü'dür. 1981 yılından itibaren, Millet Mekteplerinin açıldığı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Başöğretmenliği kabul ettiği gün olan 24 Kasım, Öğretmenler Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır. Öğretmenler Günü, 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen darbe ile yönetime gelen askerlerin bir tercihidir ve asker kökenli bir Milli Eğitim Bakanı'nın döneminde kurala bağlanmıştır. 1981'den günümüze kadar geçen sürede Öğretmenler Günü, başta öğretmenler olmak üzere tüm eğitim camiası tarafından kutlanmıştır. Ancak kutlamalara rağmen ilk günden itibaren siyaset dünyasının, basının ve toplumun farklı kesimlerinin dahil olduğu, tartıştığı bir olgu olarak da Türk tarihindeki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: *12 Eylül 1980, 24 Kasım, Atatürk, Darbe, Hasan Sağlam, Kenan Evren, Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, Öğretmenler Günü.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü,
(e.posta: tfertan@gmail.edu.tr), (ORCİD: 0000-0002-8782-7355).

*** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü,
(e.posta: hakanuzun@ankara.edu.tr), (ORCİD: 0000-0001-5427-8268).

A PRODUCT OF SEPTEMBER 12: NOVEMBER 24 TEACHERS' DAY

Abstract

Special days have been dedicated to certain professional groups both around the world and in Türkiye. In Türkiye, there are also professional events structured as days and weeks within both national and universal contexts. One of these is Teachers' Day. Since 1981, November 24, which marks the opening of the Nation Schools and the day Mustafa Kemal Atatürk accepted the title of Head Teacher, has been celebrated as Teachers' Day. Teachers' Day was designated by the military administration that came to power following the coup carried out on September 12, 1980, and it was enacted during the tenure of a Minister of National Education with a military background. From 1981 to the present, Teachers' Day has been celebrated by the entire educational community, particularly by teachers. Nevertheless, despite these celebrations, it has also taken its place in Turkish history as a phenomenon that has been discussed and engaged with by the political sphere, the press, and various segments of society from the very first day.

Keywords: *September 12, 1980, November 24, Atatürk, Coup, Hasan Sağlam, Kenan Evren, Ministry of National Education, Teacher, Teachers' Day.*

Giriş

Dünyada ve Türkiye'de bazı meslek grupları için, topluma sundukları katkıların hatırlatıldığı, mesleki sorunlarının tartışıldığı ve meslekleriyle ilgili olarak gelecekten beklentilerinin dile getirildiği özel günler vardır. 10 Ocak Çalışan Gazeteciler ile İdareciler Günü, 14 Mart Tıp Bayramı, 5 Nisan Avukatlar Günü, 21-28 Nisan Ebeler Haftası, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü, 12-18 Mayıs Hemşirelik Haftası, 14 Mayıs Dünya Eczacılık Günü, 6 Haziran Dünya Diyetisyenler Günü, 24 Temmuz Gazeteciler ve Basın Bayramı, 25 Eylül-1 Ekim İtfaiyecilik Haftası, Ekim'in ilk pazartesi günü Dünya Mimarlık Günü, 22 Kasım Diş Hekimleri Günü bunlardan bazılarıdır. Söz konusu günler, bayramlar ve haftaların bir kısmı evrensel nitelik taşımakta olup bazıları ise sadece Türkiye'ye özgüdür.

Önemli meslek gruplarından biri olan öğretmenler için de evrensel bağlamda idrak edilen özel bir gün vardır. 5 Ekim, 100'den fazla ülkede, Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) arasında 1966 yılında imzalanan Öğretmenlerin Toplum İçindeki Yerine İlişkin Sözleşme'ye dayanılarak 1994 yılından itibaren, *Dünya Öğretmenler Günü* olarak kutlanmaktadır. Ancak öğretmenler gününün 1 Mayıs kutlamaları gibi dünyanın bütün ülkelerinde görüldüğü

söylenemez. Örneğin Almanya ve Japonya gibi bazı ülkelerde öğretmenler günü hiç kutlanmazken, bazılarında ise farklı tarihler öğretmenler günü olarak belirlenmiştir. Öğretmenler gününün ne zaman kutlanacağını belirlerken, ülkeler kendi tarihleri içinde değerli gördükleri olay ya da kişilerin doğum/ölüm günleri gibi sembolik tarihlerden yararlanmışlardır. Söz konusu gün, ABD'de her yıl mayıs ayının ilk tam haftasındaki salı gününde; Arjantin'de 11 Eylül'de; Arnavutluk'ta 7 Mart'ta; Brezilya'da 15 Ekim'de; Çekya'da 28 Mart'ta; Çin Halk Cumhuriyeti'nde 10 Eylül'de; Hindistan'da 5 Eylül'de; İran'da 2 Mayıs'ta kutlanmaktadır. Türkiye'de ise 1981 yılından itibaren, Millet Mekteplerinin açıldığı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Başöğretmenliği kabul ettiği gün olan 24 Kasım, Öğretmenler Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır.[1] Bundan da anlaşıldığı üzere öğretmenler günü 12 Eylül askeri yönetimin icat ettiği bir etkinliktir. Zira 1981 yılı, Türkiye'de 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile yönetime el koyan askerlerin hala iktidarda olduğu yıldır.

12 Eylül 1980 tarihindeki Askeri Darbe, Türkiye'deki siyasal, sosyal ve ekonomik sistemi kökünden sarsmıştır. Aslında darbe beklenmeyen bir gelişme değildi ama sonuçlarının bu denli ağır, etkili ve uzun süreceğini kimse tahmin etmemiştir. Siyasal partiler, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, sendikalar başta üzere hemen tüm kurum, kuruluş ve örgütler darbenin etkisini yakından hissetmiş ve varlıklarını koruma telaşı içine düşmüşlerdir. Darbe sonrasındaki günlerde siyaset dünyası, ekonomik yapı ve eğitim-öğretim ile toplumsal hayata dair düzenlemeler yapılmış ve özellikle de Atatürkçülük hemen herkesin benimsemesi gereken bir ideoloji olarak sunulmuştur. Ama hangi Atatürkçülük?

1981 yılında, 12 Eylül yönetimi tarafından devlete ve topluma yeni bir şekil vermek amacıyla bazı özel günlerle ilgili olarak yeni düzenlemelere gidilmiştir. Milli bayramların adına, kutlanış biçimine ve anlamına müdahale edilmiştir. Bu amaçla, Milli Güvenlik Konseyi'nin 17 Mart 1981'de kabul ettiği Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile 1 Mayıs Bahar Bayramı ile 27 Mayıs Anayasa ve Hürriyet Bayramı, resmi bayramlar ve tatiller arasından çıkarılmıştır. 1981'e kadar Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanan 19 Mayıs'ın ismi ise Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı, TBMM'nin açılışını simgeleyen Ulusal Egemenlik Bayramı ise 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak değiştirilmiştir.[2] İşte bu süreçte 24 Kasım Öğretmenler Günü de söz konusu anlayışın sonucunda, 12 Eylül

1 Sefa Kızmaz ve Songül Altınışık, *Öğretmen Motivasyonu Öğretmenler Günü Kutlamalarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi*, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2021), 10-17.

2 *Resmi Gazete*, sayı 17284, 19 Mart 1981; Kenan Evren, *Zorlu Yıllarım*, cilt 1, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994), 305; Aziz Kılıç, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri (27 Mayıs 1960-12 Mart 1971-12 Eylül 1980)*, (Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2023), 227-228; Mehmet Ö. Alkan, "12 Eylül Devleti'nde Günlük Hayata Dair Notlar ve Tuhaflıklar: Değişen Bayramlar, Cumhurbaşkanlığı Forsu ve Anıtkabir," *Türkiye'nin 1980'li Yılları*, ed. Mete Kaan Kaynar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2023), 1009, 1016.

rejiminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzde eğitim camiasının bir kısmının büyük bir istekle kutlamalarına katıldığı 24 Kasım Öğretmenler Günü'nün neden ve hangi koşullarda üretildiğine dair müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Ancak daha da önemlisi, günümüzde 40'lı yaşlarda olanlar da dâhil olmak üzere, kamuoyunun hatırı sayılır bir kesimi, söz konusu günün ne zaman ve nasıl ortaya çıktığıyla ilgili olarak yeterince bilgi sahibi olmadığı gibi, bu günün Atatürk döneminden itibaren kutlandığına yönelik bir inanışın yaygın olduğu saptanmıştır. Öte yandan günümüzde artık benimsenme konusunda önemli bir sorun oluşturmayan 24 Kasım Öğretmenler Günü'nün, halen bir kısım öğretmen ya da bazı öğretmen sendikaları tarafından kabul görmemesi ve bu günün "1980 Darbe rejiminin sahte kutlamalarından" biri olarak değerlendirilmesi;[3] yine bir kesim öğretmenin 24 Kasım Öğretmenler Günü'nü "Cuntanın dayattığı" bir gün olarak nitelendirmesi ve darbecilerin Mustafa Kemal Atatürk'ü bir propaganda aracına dönüştürdüğü gerekçesiyle bu günü Atatürk'ün başöğretmenliği ile ilişkilendirmesinin kabul edilemez olduğunu söylemesi;[4] o günlere öğretmen olarak tanıklık etmiş iki akademisyen açısından,[5] konuya olan merakı daha da arttırmış ve bu çalışmanın yapılmasını adeta kaçınılmaz kılmıştır.

Bütün bunların yanı sıra, çalışma sırasında, dünyada hali hazırda 5 Ekim'de kutlanmakta olan bir öğretmenler günü varken Türkiye'de neden başka bir tarihle öğretmenler günü ihdas edildiği, 24 Kasım'ın hangi koşullarda, hangi gerekçelerle ve nasıl Öğretmenler Günü olarak kabul edildiği, darbecilerin bununla neyi amaçladığı, darbecilerin kendi Atatürk ve Atatürkçülük anlayışları üzerinden öğretmenleri dizayn etmek gibi bir amaçlarının olup olmadığı, 24 Kasım'ın Öğretmenler Günü olarak ilan edilmesinin kamuoyu tarafından nasıl karşılandığı gibi soruların da cevapları aranmıştır. Bu soruların cevaplarının arandığı dönemin 12 Eylül Askeri rejimine denk gelmesi ise çalışmada 12 Eylül rejimine de yer verilmesini ve 24 Kasım Öğretmenler Günü'nü bu zeminde tartışmayı zorunlu hale getirmiştir.

Makalede, yararlanılan en önemli kaynak çeşidi basın olmuştur. Basından yararlanılırken de araştırmanın yapıldığı tarihte siyasi yelpazenin sağında ve solunda yer alan gazetelerin bir arada kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca sosyal medyada bu konuda çıkan haber, yazı ve yorumlardan da istifade

3 İlksoy Aslım, "'Öğretmenler Gününü Kutlamıyoruz'!", Yeni Düzen, erişim 21.09.2025, https://www.yeniduzen.com/ogretmenler-gununu-kutlamiyoruz-30381h.htm; erişim 21.09.2025, https://bianet.org/haber/ogretmenler-gununu-kutlamiyoruz-142345

4 "TÖB SEN:"Cunta'nın Dayattığı 24 Kasım Öğretmenler Gününü Kabul Etmiyoruz", erişim 21.09.2025, https://www.hatayyenihaber.com/tob-sencuntanin-dayattigi-24-kasim-ogretmenler-gununu-kabul-etmiyoruz/

5 Makalenin yazarlarından Temuçin F. Ertan 1980 yılında Muş-Varto Lisesinde tarih öğretmeni olarak göreve başlarken, Hakan Uzun da 23 Aralık 1986 tarihinde, Giresun'un Görele ilçesi Karlıbel Köyü, Karlıbel Ortaokulu'nda öğretmenlik mesleğine adım atmıştır. Doğal olarak her iki yazar da Öğretmenler Günü kutlamalarına erken dönemlerde fiilen katılmışlardır.

edilmiştir. Çalışmaya katkı sunan diğer kaynak türleri ise Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, TBMM Albümü, Kenan Evren'in anıları ile demeç ve konuşmaları olmuştur.

1. 12 Eylül Rejimi ve Dönemin Atatürkçülük Anlayışı

Türkiye'de ordu, kendince görevini sadece ülke topraklarını ve bağımsızlığını korumakla sınırlandırmamıştır. Askerler, tarihten getirdikleri düşünsel mirasla uyumlu[6] bir şekilde orduyu Cumhuriyetin temeli, kendilerini de devletin ve Türk devriminin bekçileri olarak görmüştür.[7] Ancak bu misyon, uzun zaman dilimi içinde Türk ordusunda "vatan ve milletin selameti ve geleceği için" durumdan vazife çıkarma gibi bir özelliği de beraberinde getirmiş ve ordu ülke siyasetine ya doğrudan ya da dolaylı bir şekilde müdahale etmiştir. Bu müdahalelerin bir diğer dayanağı ise 27 Mayıs Darbesi için 1935 tarihli Ordu Dahili Hizmet Kanununun 34. maddesi, diğerleri için ise 1961 tarihli TSK İç Hizmet Kanununun 35. maddesi olmuştur.[8] Maddelerin içeriğinde bulunan, Türkiye Cumhuriyeti'ni iç ve dış tehditlere karşı "kollamak ve korumak" şeklindeki ibareyle Türk Silahlı Kuvvetlerine (TSK) yüklenen görev, rejimi/devrimi korumayı kendisine misyon edinen TSK açısından yapılan darbelerin diğer meşru/hukuki dayanağını oluşturmuştur.[9]

1980 Darbesi öncesinde, 27 Aralık 1979'da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk aracılığıyla siyasilere ilk uyarı mektubunu veren TSK, 12 Eylül 1980'de yönetime el koymuş ve ülke yönetimini darbenin lideri Orgeneral Kenan Evren'in başkanlığında oluşan Milli Güvenlik Konseyi (MGK) üstlenmiştir.[10] Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Bülent Ulusu da yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.[11] 12 Eylül askeri rejim döneminde siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşamın hemen her alanında köklü ve sarsıcı değişiklikler gerçekleştirilmiştir.[12]

6 Hakan Uzun, "Türk Demokrasisinin Darbelerle İmtihanı: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat ve 27 Nisan Üzerine Görüşler," *Türkiye'nin 100 Yıllık Birikimi Demokrasi ve Siyaset*, ed. Hakan Uzun (Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2024), 26-27.

7 Kemal Karpat, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi*, çev. Esin Soğancılar, (Ankara: İmge Kitabevi, 2007), 182.

8 Aziz Kılıç, "27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları", *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 10, 3 (Kasım 2020): 954-967, 956.

9 William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 120-121.

10 *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1980; Mehmet Ali Birand ve Hikmet Bilâ ve Rıdvan Akar, *12 Eylül Türkiye'nin Miladı* (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999), 135.

11 Birand ve Bilâ ve Akar, *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*, 193.

12 Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedilmiş, ilk kez ülkenin tümünde sıkıyönetim ilan edilmiş, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu dışındaki bütün dernekler kapatılmıştır. Siyaset yasaklanmış ve tüm siyasi partiler kapatılarak parti liderlerine 10 yıl süreyle siyaset yasağı getirilmiş, çok sayıda kişi gözaltına alınmış, fişlenmiş, haklarında dava açılmış veya idam edilmiştir. Kuşkulu ölümler, yurttaşlıktan çıkarılanlar, yasaklanan filmler, yasaklanan ve imha edilen kitaplar, işten çıkarılan öğretmenler, hâkimler ve görevine son verilen öğretim üyeleri, kapatılan dernekler, tutuklanan birçok gazeteci olmuştur. Anayasayı değiştirmek için de bir adım atılmış ve 12 Eylül

Türk siyasetinde kimi zaman belirleyici ancak her zaman çok önemli bir yere sahip olan Atatürkçülük[13] çeşitli dönemlerde, değişen koşullara ve ihtiyaçlara göre sürekli olarak yeniden yorumlanmıştır. Bu nedenle Atatürkçülük, Kemalizm adıyla bir ideolojik terim olarak kullanılmaya başlandığı 1930'lu yıllardan itibaren "tek bir tanıma" ya da "tek bir anlayışa" sahip olmamıştır. Atatürk dönemi de dahil olmak üzere, özellikle Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçildikten sonra gerek akademik gerekse bazı siyasi çevreler tarafından birbirinden farklı şekillerde yorumlanmıştır. Günümüze kadar yapılan farklı Atatürkçülük yorumları nedeniyle, Atatürkçülükler ve Kemalizmler türemiştir. "Sağ veya Sol Kemalizm-Atatürkçülük", "devletçi veya liberal Kemalizm-Atatürkçülük" gibi tanımlamalara yol açan bir durum ortaya çıkmış ve Atatürkçülüklerden söz edilmeye başlanmıştır. Kısacası 12 Eylül yönetiminin tercihiyle Kemalizm'e, Atatürkçülük ya da Atatürkçü Düşünce Sistemi denilmeye başlanmıştır. Bunun dışında, Atatürkçülük çok çeşitli kişi ya da siyasi gruplar tarafından toplum nezdinde kendi meşruiyetlerini sağlam bir temele oturtmak için de kullanılagelmiştir.[14]

27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'deki askeri darbeler ve müdahaleler sırasında, 12 Eylül Askeri Darbesi de dahil olmak üzere, Atatürk imgesi ve Atatürkçülük, darbeciler tarafından bir meşruiyet aracı olarak kullanılmıştır. Farkında olarak ya da olmayarak neredeyse bir endüstriyel ürün gibi sunularak

darbesiyle birlikte yürürlükten kaldırılan 1961 Anayasası yerine yeni bir anayasa hazırlamak üzere Danışma Meclisi oluşturulmuştur. 6 Kasım 1982'de yapılan halkoylaması sonucu yüzde 93 kabul oyu alan anayasa yürürlüğe girmiş ve aynı gün darbenin lideri olan Orgeneral Kenan Evren Cumhurbaşkanlığı görevine resmen başlamıştır. Ekonomik alanda da radikal davranılmış ve serbest piyasa ekonomisine geçmek için ancak otoriter bir yönetim sırasında daha rahat bir şekilde gerçekleştirilebilecek olan 24 Ocak ekonomik kararları uygulanmıştır. Uzun, *Türk Demokrasisinin Darbelerle İmtihanı*, 42-43; Temuçin Faik Ertan, "Darbeler Dönemi ve Demokrasiyi Yaşatma Çabaları II," *Türkiye'de Demokrasi ve Parlamento Tarihi*, ed. Şaduman Halıcı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013), 200.

13 "Atatürkçülük" aslında ideolojik bir terim olarak ilk defa "Kemalizm" adıyla ifade edilmiştir. Ancak zamanla özellikle de 12 Eylül döneminde, başta Komünizm olmak üzere "izm'ler" tehlikeli bulunduğundan Kemalizm terimi yerine Atatürkçülük terimi kullanılmıştır. Gerçekte ise "Kemaliler", "Kemalizm", "Kemalist" deyimleri, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin liderliğine yükselmesiyle birlikte, bu mücadeleyi ve bu mücadeleye katılanları isimlendirmek amacıyla gerek ülke içindeki yazışmalarda gerekse yabancı basında ve yabancı temsilciliklerin yazışmalarında sık kullanılan bir deyim olmuştur. Kemalizm deyimi ise ülke içinde ideolojik bir anlam yüklü olarak ilk kez, "*Muhit*" dergisinde, 1930 Eylül'ünden itibaren demokratik rejim lehinde yazılar yazan, Ahmet Cevat Emre tarafından kullanılmıştır. Bu konuda bkz. Osman Ulagay, *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, (İstanbul: Yelken Matbaası, 1974); Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, 2. Bs. (Ankara: Bilgi Yayınları, 1985); Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, (İstanbul: Aykaç Kitabevi, 1967); Temuçin Faik Ertan, "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit", *Kebikeç* 2, 5 (1997); Hakan Uzun, "Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm Ve Milli Şef Kavramları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 9, 20-21 (2011).

14 *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, cilt 2, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 14; Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, (İstanbul, İletişim Yayınları, 2000), 177-178; Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), 240; Toktamış Ateş, *Kemalizmin Özü "Görüşler, Düşünceler*, 3. Bs. (İstanbul: Der Yayınları, 1994), 11.

tüketilmeye başlanmıştır. Gerek müdahalenin gerekçesi ve gerek yapılan yahut yapılması planlanan her eylemin dayanak noktası olarak Atatürk imgesi öne sürülmüş[15] ve bütünleştirici bir resmi söylem olarak öncelikle Atatürkçülüğe başvurulmuştur.[16] Bu arada 1981 yılının UNESCO tarafından "Atatürk Yılı" ilan edilmesi de darbecilere, Atatürk imgesinin gücünden faydalanabilecekleri önemli bir fırsat vermiştir. Bu nedenle 1981 yılı Atatürk imgesinden yararlanmanın zirve yılı olmuştur.[17] Nitekim 12 Eylül Darbesinin lideri Kenan Evren yayınlanan ilk bildirisinin ardından, aynı gün, yani 12 Eylül 1980 günü öğleden sonra saat 13.00'da TRT'de yaptığı konuşmada, 12 Eylül Askeri Darbesinin neden yapıldığını ve amacının ne olduğunu açıklarken sık sık Atatürkçülüğe atıfta bulunarak Atatürk'ün yolundan sapılmasını ve Atatürkçülük dışında başka ideolojilerin peşinden gidilmesini darbenin en önemli gerekçesi olarak sunmuştur.[18]

12 Eylül rejiminin Atatürkçülük anlayışı ise "milliyetçi, anti-komünist[19] ve İslami göndermeleri de olan muhafazakâr" bir yapıya sahip olmuştur.[20] 12 Eylül 1980'de dünyada Soğuk Savaş döneminin halen devam ediyor olması ve komünizmin açık bir tehdit olarak görülmesi, darbecilerin Atatürkçülük anlayışlarını ve dolayısıyla devletin o günkü resmî ideolojisini de etkilemiştir. İslam ve milliyetçilik düşüncesi komünizmin panzehri olarak kullanılmıştır. Bu durumdan doğal olarak 12 Eylül rejiminin Atatürkçülük anlayışı da payını almıştır. Atatürkçülük, rejimin milliyetçi ideolojisinin bütünleştirici bir unsuru olarak görülmüş ve özellikle sola karşı duydukları antipatinin yanında etnik ayrışmanın önüne geçmenin yolu olarak da kullanılmıştır.

15 Tolga Arslan, *Türkiye'de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük*, (Ankara: Hayat Özlem Kayalı Yayınları, 2023), 250-257.

16 İrfan Özet, "Kültür Savaşı Ekseninde 12 Eylül Politikaları ve Türk Sağı", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57 (Aralık 2022): 250.

17 Arslan, *Türkiye'de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük*, 253.

18 Kenan Evren'in bu konudaki sözleri şu şekildedir: "Atatürk milliyetçiliğinden hız ve ilham almanın, politikada Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesine bağlı kalmanın, Millî mücadele ruhunun milli egemenliğine, Atatürk ilke ve devrimlerine olan bağlılığın tam şuurunu yerleştirmek ve geliştirmekle, ülkemize yönelik tehditlerin ulusça göğüsleneceğine inanıyoruz. …Atatürk ilkelerini esas alarak kurulan Cumhuriyetimizin bu duruma düşürülebileceğini bundan 10 sene önce tasavvur dahi etmek mümkün değildi. …Eğitim ve öğretimde Atatürk milliyetçiliğini yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alınacaktır. Yarının teminatı evlatlarımızın Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır." *Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği; 12 Eylül Öncesi ve Sonrası*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981), 196-203.

19 Kendisini Atatürkçü addeden 12 Eylül rejiminin nasıl bir Atatürkçü anlayışa sahip olduğu tartışmalı olsa da, anti-komünist bir anlayışa sahip olduğu ise tartışmasız kabul edilir bir gerçektir. Doğan Gürpınar, "12 Eylül Rejimi Kültür Politikaları ve İslam: Bitmeyen Bir Tartışma," *Osmanlı'dan Günümüze Darbeler*, ed. Mehmet Ö. Alkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017), 285; Kenan Evren'in konuşmaları için bkz. Baskın Oran, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*, 7. Bs. (Ankara, Bilgi Yayınevi, 1989), 57-62, 75-79, 97-99.

20 Ü. Aylin Tekiner, *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*, 3. Bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 199.

Konuşmalarında laiklik ilkesine sıklıkla vurgu yapan Kenan Evren, İslam'ı da toplumda birleştirici bir unsur olarak kullanmayı amaçlamış,[21] dine dair konuşmalarında Atatürk'e de yer vererek Atatürkçülüğü Kuran ayetleriyle açıklamaya çalışmıştır.[22]

Atatürk imgesinden de yararlanmak isteyen darbeciler, kahvehanelere ve umuma açık mekânlara Atatürk posterlerinin asılmasını zorunlu hale getirmiştir. Ankara'da Atatürk heykeli yapımı için bir fabrika kurulmuş, Kenan Evren, Atatürk rolüne girerek bastonla ve fötr şapkayla dolaşmış,[23] Atatürk benzeri pozlar vererek fotoğraflar çektirmiştir. Böylelikle Kenan Evren'den bir Atatürk yaratılmaya çalışılmıştır. Kenan Evren'in Atatürk'e benzer giyim tercihi, Atatürk'ün fotoğraflarına benzer fotoğraflar çektirmesi ise dönemin bu konuda en dikkat çekici olayları olarak tarihteki yerini almıştır.[24]

2. 24 Kasım Öğretmeler Günü'nün İcat Edilmesi ve İlk Kutlama

12 Eylül yönetimi pek çok alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da düzenlemelere yönelmiş ve özellikle öğretmenlik mesleğinin durumuna dönük yeni anlayışlar geliştirmiştir. Daha çok eğitim-öğretim camiasının disiplinize edilmesi yönünde kararların alındığı, genelge ve yönergelerin yayımlandığı bir süreçte, Millî Eğitim Bakanı olarak da Emekli General Hasan Sağlam atanmıştır. Kısacası Millî Eğitim camiası bir emekli komutana teslim edilmiştir.

1981 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilk olarak 23-30 Kasım tarihleri arasının "Öğretmenler Haftası",[25] Atatürk'ün "Başöğretmen" oluşunun yıl dönümü olan 24 Kasım gününün de ülke çapında "Öğretmenler Günü" olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Ancak Öğretmenler Günü ile ilgili bir kanun çıkarılması yoluna gidilmemiş ve yayımlanan yönetmelikle bir düzenleme yapılmıştır.[26] 26 Şubat 1981'de Resmî Gazete'de yayımlanan "Öğretmenler Günü Kutlama Yönetmeliği" ile Öğretmenler Günü'nün amaçları, kutlama komitelerinin görev, yetki ve sorumlulukları ve kutlama gününe ilişkin esaslar belirlenmiştir.[27]

21 Birand ve Bilâ ve Akar, *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*, 222-223.

22 Tekiner, *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*, 197; Birand ve Bilâ ve Akar, *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*, 222-223; Evren'in konuşmalarından örnekler için bkz. Oran, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*, 87-89, 111-118, 172-173, 182-184, 202-204; Kenan Evren, *Seçme Konuşmalar (12 Eylül 1980/6 Kasım 1989)*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2000), 61, 73, 187; Lale Şıvgın Dündar, "12 Eylül Dönemi Türk Yazılı Basınında Atatürk ve Atatürkçülük" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2016), 212, 217.

23 Hasan Ünder, "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 154.

24 Arslan, *Türkiye'de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük*, 256.

25 *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1981.

26 Kızmaz ve Altınışık, *Öğretmen Motivasyonu Öğretmenler Günü Kutlamalarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi*, 18.

27 *Resmî Gazete*, 26 Şubat 1981 Perşembe, sayı 17263.

Kutlama yönetmeliğinin amaç kısmında; "bu yönetmeliğin amacının öğretmenler arasında sevgi ve saygı bağlarını kuvvetlendirmek; Atatürk ilkelerine ve inkılâplarına bağlı, kaderde, kıvançta ve tasada ortak olup mesleğe ömür vererek emekli olmuş öğretmenlerin hizmetlerinin unutulmayacağı duygusunu vermek; ölümsüz Başöğretmen Büyük Atatürk'ü ve ebediyete göçmüş bulunan öğretmenleri anmak mesleğe yeni giren genç öğretmenlerde mesleklerinin yüceliği bilincini uyandırmak; böylece meslek dayanışmasını ve öğretmenliğin saygınlığını güçlendirmektir"[28] denilerek 24 Kasım'ın neden Öğretmenler Günü olarak belirlendiğine açıklama getirilmiştir.

Kutlama Yönetmeliğine göre her yıl 24 Kasım günü hem Öğretmenler Günü hem de öğretmenlik mesleğine giriş günü olarak da kabul edilmiştir. Bu nedenle okulların yaz tatiline girişinden 24 Kasım'a kadar geçen sürede göreve başlamış olan öğretmenler, 24 Kasım gününde, Kutlama Komitelerinin yapacakları düzenlemeye göre ant içeceklerdi. 24 Kasım gününden sonra okulların yaz tatiline girdiği tarih arasında öğretmenlik mesleğine girenler ise antlarını göreve başladıkları ay içinde görevli bulunduğu okul öğretmenleri huzurunda içeceklerdi.[29]

Öte yandan, söz konusu yönetmeliğin maddeleri ile UNESCO'nun, ILO ile iş birliği içinde Paris'te düzenlediği ve özel bir hükümetlerarası konferansta 5 Ekim 1966'da kabul ettiği Öğretmenlerin Statüsüne İlişkin ILO/UNESCO Tavsiye Kararının maddeleri incelendiğinde, öğretmenlerin haklarına ve mesleki gelişimlerine yönelik olarak ikisinin hükümleri arasında ciddi farklar olduğu görülebilir. Tavsiye kararı, öğretmenlerin hak ve sorumluluklarını, ilk hazırlık ve ileri eğitimlerine, işe alımlarına, istihdamlarına, öğretim ve öğrenme koşullarına ilişkin uluslararası standartları ortaya koymaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin eğitim yetkilileriyle istişare ve müzakereler yoluyla eğitim kararlarına katılımları için birçok öneri içermektedir. Tavsiye Kararı, kabul edildiği tarihten itibaren kaliteli eğitimin yararına öğretmenlerin statüsünü yükseltmeye yönelik önemli bir kılavuz niteliğinde olmuştur.[30]

28 *Resmî Gazete*, 26 Şubat 1981 Perşembe, sayı 17263.

29 Ant metni şu şekildedir: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına. Atatürk İnkılap ve İlkelerine, Anayasada İfadesini Bulan Türk Milliyetçiliğine Sadakatla Bağlı Kalacağıma; Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarını Tarafsızlık Ve Eşitlik İlkelerine Bağlı Olarak Uygulayacağıma; Türk Milletinin Millî, Ahlaki, İnsanı, Manevî ve Kültürel Değerlerini Benimseyip, Koruyup Bunları Geliştirmek İçin Çalışacağıma; İnsan Haklarına Ve Anayasanın Temel İlkelerine Dayanan Milli, Demokratik, Laik Sosyal Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye Cumhuriyetine Karşı Görev Ve Sorumluluklarımı Bilerek, Bunları Davranış Halinde Göstereceğime; Bütün Görevlerimi Türk Milli Eğitiminin Amaç Ve Temel İlkelerine Uygun Olarak Yapacağıma, Öğrencilerimi Bu Doğrultuda Yetiştireceğime Namusum Ve Şerefim Üzerine And İçerim. Bkz. *Resmî Gazete*, 26 Şubat 1981 Perşembe, sayı 17263.

30 *The ILO/UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and The UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel (1997)*, (United Nations: Educational, Scientific and Cultural Organization and International Labour Organization, 2008), erişim 23 Eylül 2025, https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/ILO_UNESCO_Recommendation_Concerning_the_Status_of_Teachers_1966_En.pdf

Oysa 24 Kasım Öğretmenler Günü için 12 Eylül rejiminin çıkardığı Kutlama Yönetmeliği ise adından da anlaşıldığı gibi, sadece kutlamaların nasıl düzenleneceğiyle ilgilidir ve öğretmenlerin mesleki gelişimleriyle özlük haklarına hiç değinilmemiştir. Dolayısıyla bir yanda 5 Ekim'in vurguladığı öğretmen hakları yer alırken, diğer yanda ise Atatürk'ün Başöğretmen olduğu perdesi arkasında, içi yeterince doldurulamamış ve dönemin öğretmenlerini ikna edemeyen bir belge yayımlanmıştır.[31] Aslında Kutlama Yönetmeliği de olsa en azından 24 Kasım'ın neden öğretmenler günü olarak ilan edildiğinin açıklandığı amaç kısmında, bu tür konulara değinilmesi beklenirdi. Ancak aksine, öğretmenlerin sosyal ve siyasi haklarının geliştirilmesine ya da ekonomik sorunlarının çözümüne yönelik tek bir satıra yer verilmediği gibi, 12 Eylül yönetimi, her şeyi en ince ayrıntısına kadar yasa, tüzük, yönetmelik ve yönergelerle tespit etmekle meşgul olmuştur.

Aynı günlerde disiplin ve otoritenin sağlanmasını eğitim sisteminde öncelikli hale getirip, öğretmen ve öğrencilerin kılık-kıyafetini düzenleyen Kılık Kıyafet Yönetmeliği de yayınlanmıştır. Yönetmelikte öğrencilerin, kadın ve erkek personelin hangi tür elbiseleri giymeleri gerektiğiyle ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Erkekler için saç ve sakalın tıraş biçiminden favorilerin uzunluğuna ve dudak kenarını taşmayan bıyığa kadar fiziksel görünüme müdahale edilirken, kadınlar için de etek boyuna ve makyaj, parfüm, ziynet eşyasının kullanımına dair kurallar getirilmiştir. Ayrıca 1983'te yayımlanan bir genelgeyle de öğretmene gösterilmesi gerekli olan saygıya gölge düşürücü ve zedeleyici nitelikte olduğu gerekçesiyle "hoca" yerine, "öğretmen" ifadesinin kullanılması kararlaştırılmıştır.[32] Aslında bu konudaki örnek sayısı artırılabilir. Ancak verilecek her bir örnek aynı noktayı işaret edecektir. Bu durumda, 5 Ekim ILO/UNESCO Tavsiye Kararının içerik olarak öğretmenler açısından çok daha fazla anılmaya/kutlanmaya değer durumda olduğunu söylemek mümkündür.

Ülkenin 12 Eylül öncesinde olduğu gibi tekrar sağ-sol kutuplaşmasına gitmesini önlemek için "kültürel ve ideolojik" olarak çaba harcayan 12 Eylül rejiminin başında bulunan Kenan Evren'in 1981'de, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunu kastederek, Erzurum'da yaptığı bir konuşmada; "Cumhuriyetimizin temel taşlarından Atatürkçülük adına tahrifat ve tahribat yapmış olanların yozlaştırmış oldukları Cumhuriyet kuruluşlarını yeniden düzenleyeceğiz, gerekirse bu düzenlemeyi o kuruluşu kapatıp yeniden açmak suretiyle gerçekleştireceğiz" şeklindeki ifadeleri,[33] darbeyi gerçekleştiren ekibin devletin kurumlarına ve topluma karşı siyasi ve toplumsal mühendislik yapacağı konusunda önemli ipuçları vermişti. İşte 24 Kasım'ın öğretmenler

31 Bkz. *Resmî Gazete*, 26 Şubat 1981 Perşembe, sayı 17263.
32 Kılıç, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri*, 193-195; Birand ve Bilâ ve Akar, *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*, 221.
33 Gürpınar, "12 Eylül Rejimi Kültür Politikaları ve İslam: Bitmeyen Bir Tartışma", 287, 290.

günü olarak kabul edilmesinin de bu mühendislik çabasından öğretmenlere düşen pay olduğu söylenebilir.

24 Kasım'ın Öğretmenler Günü olarak kabul edilmesinden kısa bir süre önce öğretmenlere yönelik bazı açıklamalar yapılmıştır. Adeta bir süre sonra yapılacak olanların işaret fişeği sayılabilecek olan bu açıklamalarda, öğretmenlerin siyasetin dışında tutulacağı ve onları bütünleştirmede Atatürkçü düşüncenin ortak payda olacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda, 27 Eylül 1981 tarihinde, MGK'da Başbakan Bülent Ulusu, tarafından kurulan Bakanlar Kurulu Programının okunması sırasında öğretmenlere, ülke çocuklarının gelişiminde çok büyük sorumluluklar düştüğü, ancak öğretmenlerin tarafsızlık içinde görevlerini yapmak yerine, ideolojik uçlara alet edildikleri, fakat bundan tümüyle arındırılacakları söylenmiştir.[34] Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam[35] da Öğretmenler Haftası'nın başlaması nedeniyle 23 Kasım'da bir açıklama yaparak "Türk milletinin öğretmeninin yanında olduğuna inandığını" belirtmiş ve öğretmenlere hitaben, "Ülkemizin kaderinde oynadığın rolü, tarihsel görev ve sorumluluğunu asla unutma" demiştir.[36]

24 Kasım gününün Öğretmenler Günü olarak benimsenmesi konusunda birtakım tedbirler alan 12 Eylül rejimi, 24 Kasım Öğretmenler Günü ile ilgili olarak köşelerinde yazı yazması için bazı gazetecilere mektup da göndermiştir. Hürriyet gazetesi yazarlarından Hasan Pulur ile Cumhuriyet gazetesi yazarlarından İlhan Selçuk'un köşelerinde yazdıkları yazılarından anlaşıldığına göre, Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam tarafından gazetelere gönderilen bir yazıyla, kutlanacak öğretmenler gününün kamuoyuna duyurulması için aracı olmaları istenmiştir.[37] Kuşkusuz bu talep yazısı, basında konuyla ilgili olduklarını düşündükleri bütün diğer ilgililere de yollanmıştır.[38] Bu durum, 24 Kasım'ın, öğretmenler günü olarak kamuoyu

34 Söylenenler şunlardır: "Devlet memurlarının, işçilerin, öğretmenlerin ve polis mensuplarının bir kısmı gruplara ayrılmış; tarafsızlık içinde görevlerini yapmak yerine, ideolojik uçlara alet edilmiş veya alet edilmeye zorlanmışlardır."; "Öğretmenlere ve yöneticilere Atatürk ilkeleri doğrultusunda çok ağır ve o oranda da şerefli görevler ve yükümlülükler düşmektedir. Ülkemizi ve ulusumuzu, Atatürk'ün hedeflerine ulaştırmada, çağdaş gelişmelere uyumda, milli ve tarihi sorumlulukları yüklenmede, gençlerimizi ve çocuklarımızı nitelik ve yetenekler yönünden üst düzeye çıkarmada eğitim ve öğretimin temel unsur olduğu inancındayız. Bunun mimarları da öğretmenler ve yöneticilerdir. Öğretmenler ve yöneticiler politikadan tümü ile arındırılacak ve derneklerin amaç ve faaliyetleri ne olursa olsun kesinlikle politika dışında tutulmaları için her türlü yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır." *Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, cilt 1, 4. Birleşim, 27 Eylül 1980, 83, 91.

35 Hasan Sağlam asker kökenlidir.

36 *Tercüman*, 24 Kasım 1981.

37 Hasan Pulur, "Bugün öğretmenler günüdür," *Hürriyet*, 24 Kasım 1981, 2; İlhan Selçuk, "Öğretmenler Günü," *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981, 2.

38 Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın söz konusu yazısı şu şekildedir:
"İlgi: Öğretmenler Günü Merkez Kutlama Komitesi Başkanlığı'nın 21.04.1981 gün ve 128 sayılı yazısı.
İlgi ile Bakanlığımızca, Cumhuriyet'in kurucusu büyük önder Atatürk'ün başöğretmenliği kabul buyurdukları 24 Kasım gününün, 1981 yılından itibaren her yıl "Öğretmenler Günü"

tarafından benimsenmesi için özel bir çaba harcandığını göstermektedir.

Bu konuda verilebilecek bir diğer örnek de Danışma Meclisi Trabzon Üyesi Zeki Çakmakçı'nın[39] 23 Kasım'da gündem dışı yaptığı bir konuşma sırasında, Öğretmenler Günü'nü "bir bayram günü" olarak nitelendirip, Danışma Meclisi üyelerini 24 Kasım Öğretmenler Günü kutlamalarına katılmaya davet ederek bunun "milli bir görev" olduğunu söylemesi olmuştur.[40] Çakmakçı'nın konuşmasında, öğretmenler için böylesine özel bir günün hangi amaçla düzenlendiğine yönelik bazı ipuçlarına da ulaşmak mümkündür. Buna göre öğretmenler için böylesi özel bir günün ilan edilmesinin amacı, her şeyden önce 12 Eylül öncesinde yaşanan "anarşik" ortamın sorumlularından biri olarak görülen öğretmen camiasına, eski itibarını kazandırmak ve bütün öğretmenleri Atatürkçü bir düşüncede bir araya getirmektir. Çakmakçı'ya göre bir diğer amaç da ideolojik olarak kamplaşmış olan öğretmenlerin, 24 Kasım günü vesilesiyle bir araya getirilmesi ve yaşadıkları sorunlara çözüm üretilmesidir.[41]

Danışma Meclisi Hakkâri Üyesi Evliya Parlak[42] da 12 Eylül 1980 tarihinden önce öğretmenler üzerine oyunlar oynandığını, bu nedenle hem öğretmenlerin hem de yetiştirdiği nesillerin birbirlerine düşman edildiğini, ayrıca yeni neslin ülkeye, Cumhuriyete, Atatürk'e düşman ve yabancı

olarak kutlanmasının kararlaştırıldığı, bu amaçla yurt içinde ve yurt dışında geniş bir kutlama faaliyeti plânlandığı, değerli gazetenizde şahsınız aracılığıyla Öğretmenler Günü'nün anlam ve amacına yaraşır biçimde kamuoyuna duyurulmasının hepimizin minnet borcu bulunduğu öğretmene karşı bir kadirşinaslık olacağı belirtilerek konunun uygun zamanlarda ve özellikle 24 Kasım 1981 tarihinde sütunlarınızda ele alınması hususu takdirlerinize sunulmuş idi. İşlerinizin yoğunluğuna karşın, günün yaklaşması da göz önüne alınarak, konuya gerekli ilginin gösterilmesinin beklentisi içinde olduğumuzu bildirir. Saygılar sunarım. Hasan Sağlam Milli Eğitim Bakanı." Pulur, "Bugün öğretmenler günüdür", 2.

39 Zeki Çakmakçı (Mehmet Zeki Çakmakçı): "Trabzon – 1926, Murat – Nimet – İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi– Almanca, Az düzey Fransızca ve İngilizce – Genel Cerrahi Uzmanı, Tabip Binbaşı – Gülhane Askerî Tıp Akademisi Asistanı, Erzincan Askerî Hastanesi Genel Cerrahi Uzmanı, Almanya Stade Şehir Hastanesi Genel Cerrahi Uzmanı ve Üroloji Kliniği Başasistanı, Sosyal Sigortalar Kurumu Trabzon Hastanesi Genel Cerrahi Uzmanı ve Başhekimi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Genel Cerrahi Bilim Dalı Öğretim Görevlisi ve Fakülte Hastanesi Başhekimi, Türk Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı Trabzon Fahri Yönetim Kurulu Başkanı, Trabzon, Rize, Gümüşhane Tabip Odası Başkanı – Danışma Meclisi Trabzon Üyesi (15.10.1981– 06.12.1983) – Evli, 4 Çocuk." *TBMM Albümü, 1920-2010*, cilt 4, 1960-1983, 2. Bs. (Ankara: 2010), 1813.

40 Çakmakçı, yaptığı konuşmada bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etti: "Bugün ülkemizde bir bayram kutlanıyor, hem de ilk defa. Ümit ediyorum ki, tüm arkadaşlar bundan haberdardır. Buradan, bu kürsüden ve Meclisten bu kutlamaya katılmanın bir milli görev olduğu inancıyla söz almış bulunuyorum." *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt 1, Toplantı Yılı: 1981/1, 23.11.1981, 332.

41 *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt 1, Toplantı Yılı: 1981/1, 23.11.1981, 332-333.

42 Evliya Parlak: "Çukurca – 1946, Enver – Lütfiye – Diyarbakır Eğitim Enstitüsü – Az düzey Fransızca – Eğitim – Sakarya Akyazı Lisesi Edebiyat Grubu Öğretmeni ve Yöneticisi, Hakkâri Millî Eğitim Müdürü, Van Kız Meslek Lisesi Türkçe Öğretmeni – Danışma Meclisi Hakkâri Üyesi (15.10.1981-06.12.1983) – Danışma Meclisi Başkanlık Divanı Kâtip Üyesi – Evli, 3 Çocuk." *TBMM Albümü, 1920-2010*, 1803.

olduklarını söylemiştir. Ülkede bunlar yaşanırken iktidarda bulunanların ise öğretmenlerin sorunlarına gereken duyarlılığı göstermediğini ve sadece kendi "militanlıklarını" yapacak öğretmen sayısını artırmak için çareler peşinde koştuklarını ve öğretmen yetiştirilmesi konusuna hiç önem vermeyerek tamamen yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Tüm bu nedenlerle öğretmenlerin ve öğretmenlik mesleğinin toplumun gözünde itibarsızlaştığını ifade ederek 12 Eylül 1980 tarihinden sonra ise öğretmenleri ve öğretmenlik mesleğini yeniden değerli kılmak, onları birleştirmek için çaba harcandığını ifade etmiştir. Öğretmen kökenli Parlak, 24 Kasım Öğretmenler Günü kutlamasının da bu çabalardan biri olduğu üzerinde durmuş ve özellikle de öğretmen yetiştirilmesi konusuna dikkat çekmiştir.[43]

Yine bir öğretmen olan Danışma Meclisi Adıyaman Üyesi M. Nedim Bilgiç[44] ise öğretmenlik mesleğinin insan yaşamı üzerindeki etkisini tarihten verdiği örneklerle de vurguladıktan sonra, öğretmenlerin çok sayıda problemi olduğunu ve bunların mutlaka çözümlenmesi gerektiğini, öğretmenlerin ancak bu şekilde kendilerinden beklenilen görevleri yerine getirebileceğini ifade etmiştir.[45] Danışma Meclisinde yapılan konuşmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, üyelerin konuşmalarında öğretmenlere ödev vermenin yanı sıra, devletin de bazı görevlerinin olduğunu hatırlattıkları göze çarpmaktadır.

Siyasi çevreler kadar, basın da konuyla ilgilenmiştir. Konuya kayıtsız kalmayan bazı gazeteciler köşelerinde Öğretmenler Günü ile ilgili olarak çeşitli yazılar kaleme almışlardır. Oktay Ekşi "Günün Yazısı" adlı köşesinde, "Kim düşünmüşse iyi etmiş…" diyerek öğretmenler için böyle bir günün ihdas edilmesini son derece olumlu karşılamış ve Öğretmenler Günü olarak belirlenen 24 Kasım gününün "ortak milli değer" olan Atatürk'le ilgili bir olaya bağlanmasının önemine değinmiştir. Ayrıca Atatürk'ün okul ve öğretmen sorunlarıyla yakından ilgilenen, ülkenin ve Cumhuriyetin geleceğini onlarda arayan bir lider olmasının da bu tercihi daha anlamlı kıldığını söylemiştir.[46]

Hürriyet gazetesi yazarı Hasan Pulur da "Bugün öğretmenler günüdür" başlıklı yazısında diğer yazarlardan farklı olarak öğretmenlere yönelik suçlamalarda bulunmak ve onları ayrıştırmak yerine, onları anlamaya çalışmış ve özellikle de öğretmenlerin çektiği geçim sıkıntısının altını çizmiştir. Ayrıca günü kutlamanın önemli olduğunu ancak asıl olanın

43 *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt 1, Toplantı Yılı: 1981/1, 25.11.1981, 345-346.

44 Nedim Bilgiç (Mahmut Nedim Bilgiç): "Adıyaman – 1943, Mehmet Sait – Zekiye – Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü – Az düzey İngilizce ve Farsça – Eğitim – Adıyaman ve Pazarcık Lisesi Tarih Öğretmeni, Adıyaman Halk Eğitimi Başkanı, Kahramanmaraş ve Adıyaman Millî Eğitim Müdürü, Kızılay Derneği Adıyaman Şubesi Başkanı – Danışma Meclisi Adıyaman Üyesi (15.10.1981-06.12.1983) – Evli, 3 Çocuk." *TBMM Albümü*, *1920-2010*, 1795.

45 *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt 1, Toplantı Yılı: 1981/1, 25.11.1981, 346-347.

46 *Hürriyet*, 24 Kasım 1981.

öğretmenlerin yaşadıkları sorunların çözümlenmesi olduğunu belirterek öğretmenlerin yaşadıkları sorunların kaynağını irdelemeye çalışmıştır. Pulur yazısında, devletin öğretmenlere sahip çıkmaması, onların sorunlarını çözme konusunda yetersiz kalması ve devletin öğretmenleri "siyaset esnafının" elinden kurtaramaması nedeniyle öğretmenlere başkalarının "çengel" attığını söyleyerek öğretmenlerin çaresiz ve sahipsiz bırakılarak biçare duruma düşürüldüğünü ifade etmiştir.[47]

Cumhuriyet gazetesinden İlhan Selçuk ise kendisi de başta olmak üzere, toplumun her kesiminin öğretmenlere karşı bir minnet borcu olduğunu söyleyerek bu borcu, "süslü sözlerle" değil, "gerçeklere" eğilerek ödemenin daha sağlıklı bir yol olduğunu belirtmiş ve Millî Eğitim Bakanlığının da böyle bir yaklaşımı benimsemesinin yerinde olacağına işaret etmiştir. İlhan Selçuk da Hasan Pulur gibi yazısında öğretmenler arasında ayrıştırıcı bir dil kullanmamış ve 12 Eylül öncesinde yaşananlardan sadece bir kesim öğretmeni sorumlu tutup, kimseyi hedef göstermemiştir. Selçuk, konuya toplumun eğitilmesi ve rejim açısından yaklaşıp bu konularda yaşanan sorunlara dikkat çekmiştir. Ona göre okuma-yazma sorununun halen çözülememiş olması ve din dersinin orta öğretimde zorunlu hale getirilmesi önemli bir sorundu ve bu yüzden eğitim özlenen düzeye erişmekten uzaktı. Selçuk ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de Kemalizm'e karşı oluşan bir "karşı-devrim" sürecinin öğretmen düşmanlığını da beraberinde getirdiğine, bu sebeple öğretmenin durumunun günden güne kötüleştiğine dikkat çekmiştir. Yazısında, öğretmenlerin yaşadığı geçim derdi ile toplumsal yaşamdaki yerinin ise başlı başına çözülmesi gereken diğer bir sorun olduğuna değinen Selçuk'a göre; "Öğretim Birliği Devrimi" bozulduktan sonra öğretmen güç duruma düşmüştü ve bundan dolayı da öğretmene yeniden bir inanç aşılanmalıydı. 24 Kasım, ancak o zaman gerçek bir kutlama günü niteliğine kavuşabilirdi.[48]

Yine Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir yazıda Mehmet Başaran, öğretmenlik mesleğinin toplumların geleceği açısından sahip olduğu öneme, tarihten verdiği örneklerle de öğretmenlerin her toplumda saygın bir yeri olduğuna vurgu yapmıştır. Türk devriminin topluma benimsetilmesinde öncü rolü olan öğretmenlerin, Atatürk dönemi başta olmak üzere 1946 yılına kadar çok değer gördüğünün altını çizen Başaran, 1946 yılında çok partili siyasal yaşama geçilmesinden sonra, öğretmenlerin hedef haline geldiğini ileri sürerek 24 Kasım'ın öğretmenler günü olarak kabul edilmesini öğretmenlerin toplumda yeniden saygın yerlerini almalarına yardımcı olacağını ifade etmiştir.[49]

Öğretmenler günü ile ilgili olarak Tercüman gazetesi yazarlarından Ahmet Kabaklı ve Yavuz Donat'ın yazılarının odak noktası öğretmenlik mesleğinin geçmişte yaşananlardan dolayı ciddi bir itibar kaybına uğradığı

47 Pulur, "Bugün öğretmenler günüdür", 2.
48 Selçuk, "Öğretmenler Günü", 2.
49 Mehmet Başaran, "Öğretmene Saygı ve Sevgi", *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981, 2.

ve bu kaybın acilen giderilmesi gerektiği yönündeydi. Her iki yazar da 24 Kasım'ın buna vesile olacağına yönelik inançlarını belirtmişlerdir.

Ahmet Kabaklı "Bayram ve Matem" başlıklı yazısında, Millî Eğitim Bakanlığı'nın yönetmeliğiyle, Atatürk'ün Millet Mektepleri Başöğretmenliğini kabul ettiği 24 Kasım gününün, öğretmenler günü olarak kutlanacağını belirttikten sonra, bu günü "Öğretmenler Bayramı" olarak da isimlendirmiştir. Kabaklı, yazısında zaten ekonomik sıkıntılar yaşayan öğretmenlerin, içlerinden bazılarının siyasallaştırılmasının sonucunda yaptıkları işler nedeniyle ciddi bir mesleki itibar kaybına uğradıklarını ve bu nedenle bütünüyle yıkıldıklarını belirtmiştir. Bu arada öğretmenlerin geçmişte bir kısım dernekler, partiler, basın, bakanlar, iktidarlar ve müfettişlerden kaynaklı olduğunu iddia ettiği birtakım mesleki sorunlar yaşadığına ve adaletsizliğe uğradıklarına dikkat çekerek aslında "en masum", ancak yaptıkları eylemleri yüzünden "en suçlu" görülen kesimlerden birinin yine öğretmenler olduğunu ifade etmiştir. Yazısında öğretmenlik mesleğinin önemine de değinen Kabaklı, öğretmenler günü nedeniyle yapılacak olan faaliyetlerle onlara hak ettikleri itibarın verilmesinin anlamlı bir davranış olduğunun altını çizip, ancak öğretmenler günü kutlamasıyla ulaşılması hedeflenen sonuçlar konusunda kuşku duyduğunu da gizlememiştir. "FAKAT… Öğretmenlerimiz bugün dahi, yarın dahi bayram yapacak halde ve durumda mıdırlar? Törenler neyi kurtarabilecektir? İçi kan ağlayan çoğunluk bayram yapabilir mi? Bu hazin bahisleri yarın konuşacağız" diyerek yazısına son vermiştir.[50]

Yavuz Donat ise Tercüman gazetesindeki "Vitrin" adlı köşesinde, "Öğretmenlere" başlıklı yazısında, bütün öğretmenlerin öğretmenler gününü kutladıktan sonra geçmişte öğretmenlerin pek çoğunun "anarşiye" karıştığını bu nedenle de yargılandıklarını, mahkûm edildiklerini ve bir kısmının da meslekten uzaklaştırıldığını belirtmiştir. Ancak bu yaşananların öğretmenlerin üzerinde bir "gölge" olarak kalmaması gerektiğini söyleyerek öğretmenlerin toplumun saygı duyulan bir kesimi olarak hak ettiği yere getirilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Donat, 24 Kasım'ın öğretmenler günü olarak kutlanmasının bu amaca hizmet ettiğine inandığı için bugünü olumlu karşıladığını ifade etmiş ve Milli Eğitim Bakanı'nı da yaptığı çalışmalardan dolayı desteklediğini söylemiştir.[51]

Gazetecilerin yanı sıra bir kısım öğretmen de gazetelerde halka ayrılan köşelerde öğretmenler günü ile ilgili olarak düşüncelerini açıklamışlardır. Bu yazılarda genel itibariyle öğretmenlik mesleği övülmüştür.[52] Bunun yanı sıra öğretmen Şükrü Tahirgil, "Öğretmenin Yüceliği" başlıklı yazısında, öğretmenlik mesleğinin önemine değindikten sonra, 24 Kasım'ın Öğretmenler Günü ilan edilmesinden oldukça memnun olduğunu belirtmiş,

50 Ahmet Kabaklı, "Bayram ve Matem", *Tercüman*, 24 Kasım 1981, 2.
51 Yavuz Donat, "Öğretmenlere", *Tercüman*, 24 Kasım 1981, 2.
52 *Son Havadis*, 24 Kasım 1981.

ancak devletin asıl yapması gerekenin gençler için öğretmenlik mesleğini daha çekici hale getirmek olduğunu ifade etmiştir.[53] Öğretmen Muammer Yılmaz ise "Bugünleri bizlere bahşeden kahraman silahlı kuvvetlerimize ve onların nezdinde emir ve komuta zincirini ellerinde bulunduranlara binlerce şükran" diyerek 24 Kasım tarihini öğretmenler için özel bir gün haline getiren silahlı kuvvetlere karşı beslediği minnet duygularını dile getirmiş ve dolaylı da olsa askeri darbeyi övüp, bu sayede artık okullarda Atatürk'ün koyduğu ilke ve hedefler doğrultusunda, Türk milletinin karakterine uygun eğitim yapılabileceğini ifade etmiştir.[54]

O günlerde Öğretmenler Günü ile ilgili aleyhte bir yazının yayımlanmamış olması, başta öğretmenler olmak üzere toplumun bütün kesimlerinin bu kutlamayı onayladığını göstermiyordu. 12 Eylül döneminin siyasi ortamında sadece öğretmenler günü ile ilgili değil, iktidarın almış olduğu hiçbir kararla ilgili olarak eleştiri getirmek ya da bir reddiye geliştirmek mümkün olmamıştır. Bununla birlikte Öğretmenler Günü ile ilgili kabul ya da ret konusunda ölçülebilir bir sonuç açıklamak ise neredeyse imkânsızdı. Bu konudaki yorum ve değerlendirmeler için 12 Eylül yönetiminin diğer uygulamaları ve sonraki yıllarda yapılan açıklamalar kısmî de olsa bir ipucu verebilir. Şöyle ki 7 Kasım 1982'de anayasa ile ilgili yapılan halk oylamasında yüzde 92'ye yakın bir kabul oyu çıkmasına karşın, 12 Eylül yönetiminin etkisini kaybetmesiyle söz konusu anayasadaki boşluklar da tartışılmış ve pek çoğu değiştirilmiştir.

2.1. Kutlama Sırasında Yaşananlar

Atatürk'ün Millet Mektepleri Başöğretmenliğini kabul ettiği 1928'in 24 Kasım günü, 1981'de ilk defa bir hafta süreyle tüm yurtta Öğretmenler Günü olarak kutlanmıştır. Bu kutlama bir günle sınırlı olmayıp bir haftaya yayılmış ve 24 Kasım'ın bulunduğu hafta Öğretmenler Haftası olarak idrak edilmiştir. 24 Kasım 1981'deki ilk Öğretmenler Günü töreninde, son derece resmi ve bilindik bir kutlama gerçekleştirilmiştir. 24 Kasım Öğretmenler Günü nedeniyle ilk tören 08.30'da Anıtkabir'de yapılmış ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, beyaz ve sarı kasımpatılardan derlenmiş ve üzerinde

53 Şükrü Tahirgil düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: "Ülkemiz 12 Eylül ile bir iyileştirme dönemine yönelmiştir. Bundan mutluluk duyuyoruz. 24 Kasım'ın Öğretmenler Günü olarak belirlenmesi de içimizi aydınlatmıştır. Bu da mesleğimize karşı gösterilmesi gereken yaklaşımın bir muştusu sayılabilir. Ama sonuç olarak bizim vurgulamak istediğimiz gerçek başkadır. Devlet baba, eğer ulusumuzun yarınlarını sağlam bir güvence altına almak istiyorsa; birliğin, dirliğin sağdan, soldan kurt yenikleriyle yararlanmasını istemiyorsa… Öğretmenliği gençlerimiz için tüm mesleklerden daha çekici bir duruma getirmek, onlardan da bunun karşılığı olan özveriyi eksiksiz beklemek zorundadır. Yeni kuşakların kendi "eseri" olma sorumluluğunu yüreğinin derinliklerinde işte o zaman duyacaktır öğretmen." Şükrü Tahirgil, "Öğretmenin Yüceliği", *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981, 2.

54 *Tercüman,* 23 Kasım 1981.

24 Kasım Öğretmenler Günü yazılı çelengi, Atatürk'ün kabrine koyarak onun manevi huzurunda saygı duruşunda bulunmuştur. Anıtkabir'deki törene dönemin Ankara Valisi Mustafa Gönül, Vali yardımcısı Mehmet İhsan Yalçın, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Cezmi Biren, Müsteşar Yardımcıları ve Bakanlık üst düzey yetkilileri ile 67 ilden gelen il temsilcisi öğretmenler katılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam daha sonra Anıtkabir Özel Defteri'ne şunları yazmıştır: "Yüce Atam, 24 Kasım 1928'de kabul ettiğin başöğretmenlik günü, bu yıldan itibaren 24 Kasım olarak, her yıl 'Öğretmenler Günü' olmak üzere kutlanacaktır. Bu ilk, öğretmenler gününde, bütün illerin, ulusun temsilcisi öğretmenler ile "Millet Mekteplerinin" öğretmenleri huzurundadır. Bugün senin izinde olmanın gurur ve onur ve mutluluğu ile and içiyoruz. Sana artık daha yakınız. Bize güven ve inan, senin ve eserlerinin savunucusu ve koruyucusu öğretmenler vardır. Huzurunuzda minnet ve huşû ile eğiliyoruz."[55]

Anıtkabir'den başka Milli Bakanlığı önünde de resmi bir tören yapılmıştır. Törende Millî Eğitim Bakanlığı önünde bulunan ve sanatçı Tankut Öktem'e[56] yaptırılan Başöğretmen Atatürk Anıtı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi Kompozisyonu,[57] Devlet Başkan Vekili Kara Kuvvetleri

55 *Hürriyet*, *Milliyet*, *Son Havadis*, 25 Kasım 1981.

56 Prof. Dr. Tankut Öktem (1940, Konya – 5 Aralık 2007, İstanbul), Türk heykeltıraş. 1940 yılında Konya'da doğdu. Çocukluğu Edirne ve Muş'ta geçti. İlk ve orta öğrenimini Edirne'de tamamladı ve orta kısmını bitirdiği Edirne Lisesi'nde öğrenimine devam etti. Ailesiyle beraber İstanbul'a yerleşerek lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Lise son sınıfa geçtiği sene Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun Seramik bölümüne kayıt yaptırdı. Hocası heykeltıraş Hakkı Karayiğitoğlu'nun etkisi ile heykeltıraşlığa yöneldi. Bu okulun 3. sınıfında iken Dünya Genç Heykeltıraşlar Yarışması'nda birincilik ödülü aldı. 1962 yılında Almanya'da Porzellanfabrik Schönwald'de stajlarını tamamladı. 1965 yılında bitirdiği İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu seramik bölümüne bir yıl sonra asistan seçildi ve 1970 yılında öğretim üyeliğine geçti. 1974-1975 yılları arasında seramik bölüm başkanlığı, 1980-1982 yılları arasında İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Müdürlüğü yaptı. 1983-1985 yılları arasında Tatbiki Güzel Sanatların Marmara Üniversitesi oluşundan sonra heykel bölümünü kurdu ve ilk başkanı oldu. 1993-1996 yılları arasında seramik-cam bölümü başkanlığını, 1999'a kadar fakülte senatörlüğünü ve YÖK Sanat Milli Komitesi Marmara Üniversitesi Temsilciliğini yaptı. Pek çok eseri ve ödülü bulunan Öktem 1999 yılında devlet sanatçısı seçildi. Anıtlarında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Millî Mücadele yıllarını konu edindi. 5 Aralık 2007'de İstanbul'da geçirdiği trafik kazasında hayata veda etti. Anıtsal heykelleri ile tanınan sanatçının en tanınmış eserleri arasında Ankara Kara Harp Okulu'nda üzerinde 700 figürün bulunduğu Harbiyeli Şehitler Anıtı, Manisa'daki 63 metre yüksekliği ile dünyanın en yüksek anıtları arasında yer alan Kuva-i Milliye Anıtı yer alır. Türkiye'deki pek çok il meydanındaki Cumhuriyet Anıtları, Tankut Öktem'in eseridir. "Tankut Öktem kimdir?",erişim 22 Eylül 2025, https://sanatokur.com/tankut-oktem-kimdir/

57 Doğumunun 100. Yıldönümünde Atatürk'ün anısına armağan olarak gerçekleştirilen Başöğretmen Atatürk Anıtı yaptırma komitesinde, Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, Milli Eğitim Bakanı Müsteşarı Cezmi Biren, Milli Eğitim Yüksek Danışma Kurulu Başkanı Tuğg. Osman Feyzoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı 100. Yıl Kutlama Komitesi Başkanı ve Hizmet İçi Eğitim Genel Müdürü Dr. Rıdvan Süer, Milli Bakanlığı Yüksek Danışma Kurulu Üyesi Öğ. Alb. Erdoğan Turhan, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürü İhsan Çukurlu, Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat ve Emlak Genel Müdürü A. Remzi Sezgin ile Milli Eğitim Bakanlığı Erkek Teknik Öğretim Genel Müdür Yardımcısı Mehmet İyigün

Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin tarafından açılmıştır.[58] Törene, Orgeneral Nurettin Ersin'den başka, MGK Üyesi Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Başbakan Bülend Ulusu, Danışma Meclisi Başkanı Prof. Dr. Sadi Irmak, il temsilcisi öğretmenler, Latin harflerini ilk defa öğreten 100 öğretmen, Ankara'da bulunan emekli öğretmenler ve kalabalık bir yurttaş topluluğu katılmıştır.[59]

Anıtın açılışı sırasında ilk konuşmayı, Öğretmenler Günü Kutlama Komitesi Başkanı ve Müsteşar Yardımcısı Hayrettin Utkanlar[60] yapmıştır. Utkanlar, idealist öğretmenin karanlık emeller peşinde koşmadığını, halkından kopmadığını belirtmiştir. Orgeneral Nurettin Ersin de konuşmasında, anıtın Millî Eğitim Bakanlığı önünde bulunmasının ayrı bir anlam ve değeri olduğunu belirtmiş ve anıtın Atatürk ilkelerine bağlılığın ve milli eğitim davasının sembolü olduğunu söyleyerek açılışını gerçekleştirmiştir. O sırada resmi bir ziyaret için Pakistan'da bulunan Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren de törene bir mesaj göndermiştir.[61] 12 Eylül 1980 öncesi yaşanan

bulunmuştur. Ankara'da, Atatürk Bulvarı üzerindeki girişte yer alan anıt, 4x4 m. boyutlarında tasarlanmış ve alçı modeliyle hazırlanmıştır. Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü Karabük Müessesesi fabrikalarında yapılmıştır. Anıtın beş metre yükseklikte olan kaidesi ile çevre düzenlemesi projesi ve inşaatı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmış ve dokuz ton ağırlığındaki anıtın kaidesi ile birlikte yüksekliği dokuz metreye ulaşmıştır. *Millî Eğitim Bakanlığı Başöğretmen Atatürk Anıtı, 24 Kasım Öğretmenler Günü Kitapçığı*, 24 Kasım 1981; anıt için bkz. Ek 3.

58 *Hürriyet*, *Milliyet*, 25 Kasım 1981.

59 *Hürriyet*, *Milliyet*, 25 Kasım 1981.

60 Hayrettin Utkanlar, Türkiye'nin önde gelen akademisyen, bürokrat ve iş insanları ile önemli kurum ve kuruluşlarının da aralarında bulunduğu 29 gerçek, 9 tüzel kişi tarafından 19 Şubat 1981'de kurulan Millî Eğitim Vakfı'nın kurucu tüzel kişileri arasında yer almıştır. "Kuruluş ve Kurucular", erişim 4 Ekim 2025, https://www.mev.org.tr/sayfa/kurulus-ve-kurucular

61 Kenan Evren'in basına yansıyan Öğretmenler Günü mesajı şu şekildedir: "O büyük insanın haklı inançları istikametinde ilerleyecek Türk irfan ordusu, kıymetli öğretmenlerimize O'na yaraşır yolda olmak görevi düşer. 12 Eylül 1980 gününe gelinceye kadar maalesef bu yoldan sapanlar, yabancı ideolojilerin esiri olmuş, idrakten yoksun kişiler de görülmüştür. Ne acıdır ki, bu gibi beyinleri yıkanmış vatan hainleri, öğretmenlik kisvesinden yararlanarak, kendilerine teslim edilmiş temiz vatan evlatlarını da kendi yollarına sürüklemişler, onlarla birlikte okullarda afiş, pankart hazırlamışlar, onlarla birlikte sokaklarda slogan atmışlar, onlarla birlikte silahlı eylemlere katılmışlar ve onları boykota, okul işgaline götürmüşlerdir. Bunlar hasbelkader öğretmen olmuş ve siz temiz Atatürkçü öğretmenler arasına karışmışlardır. Çok şükür ki, o karanlık ve acı günler geride kaldı. Bugüne kadar birçokları dağlarda, bayırlarda, ormanlarda, mağaralarda ele geçti. Ama muhakkak olan bir şey var ki, hepsi temizlenemedi. Bir kısmı sinmiş olarak aramızda dolaşmaktadır. Atatürkçü öğretmenler olarak sizlere düşen görev, bu gibileri tespit edip ilgili mercilere bildirmek ve böylece yine Atatürk devrinde ve sonrasında olduğu gibi, tertemiz çehreniz ile belirmenizdir. Bunun böyle olacağından Türk milleti olarak hiç kimsenin şüphesi yoktur. Türk milleti büyük bir uçurumun kenarından dönmüştür. Bir daha o karanlık noktaya dönmememiz için de hepimize, özellikle siz kıymetli öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir. Bizi yine o noktaya getirmek ve Türkiye'yi tecrit etmek için içte ve dışta her türlü çabayı sarf eden hainler vardır. Olmaya da devam edecektir. Mücadelemiz, hepimizin mücadelesidir. Dünyanın bugünkü ortamında bu mücadele devamlı olacaktır. Mücadeleyi devamlı sürdürebilmek ve bundan galip çıkabilmek için gelecek nesilleri bunlara hazırlıklı olarak yetiştirmek zorundayız. Aksi takdirde tarih boyunca var olmuş ve büyük imparatorluk kurmuş Türk milleti parçalanır ve tarih sahnesinden silinir. Türkiye'nin bu duruma düşmemesi

olayların hafızalardan silinmesi konusunda son derece kararlı olan ve bunu topluma hemen her ortamda sürekli olarak hatırlatan Evren,[62] bu mesajında da yine aynı yönde sözler sarf etmiştir. Ayrıca mesajında, Atatürkçülüğün yanı sıra birlik ve beraberliğe de vurgu yapan Evren, bu sırada öğretmenlere karşı "şüpheci ve suçlayıcı bir üslupla" yaklaşıp, onlara karşı ağır ithamlarda bulunurken Atatürkçü öğretmenlerin, olaylara karışan meslektaşlarını tespit ederek ilgili mercilere bildirmelerini istemiştir.

Bu süreçte Kenan Evren ve diğer Milli Güvenlik Konseyi üyeleri, 12 Eylül 1980 öncesindeki kaotik durumun kaynaklarından biri olarak gördükleri okulları "zapturapt" altına almayı hedeflemiş ve bu nedenle de 3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesinin işine son vermişlerdir.[63]

Ancak Evren'in mesajı bir başka açıdan değerlendirildiğinde, içinde derin bir çelişkiyi barındırdığı açıkça görülmektedir. Çünkü Evren'in öğretmenlere yönelik mesajındaki talebi, başka bir deyişle öğretmenleri meslektaşlarını ihbar etmeleri konusunda teşvik etmesi, öğretmenler arasındaki birlik ve beraberliği sağlamanın bir parçası olarak icat edilen Öğretmenler Günü'nün anlam ve önemiyle taban tabana zıt bir anlayışı yansıtmıştır.

Kenan Evren'in, "öğretmenler arasındaki samimi ahengi ve iş birliğini bozacak; mesleki etik, denge, samimiyet, saygı yönlerinden durumu eskisinden çok daha karmaşık hale getirecek nitelikteki"[64] bu çağrısı, kavramsal olarak ele alındığında bunun, "konsolidasyon" kavramıyla ilgisi olduğu görülmektedir. Çünkü "muhbirlik ve ihbar", iktidarların konsolidasyon ihtiyacı hasıl olduğunda kurumsallaşır ve yayılır. 12 Eylül Askeri Darbesi sonrasında Türkiye açısından da bu durumun geçerli olduğu söylenebilir. Ancak Kenan

için damarlarında asil Türk kanı taşıyan her Türk vatandaşının üzerine düşen görevi, seve seve yerine getireceğine olan inancımı bir kere daha belirtirim. Sevgili öğretmenler, 24 Kasım'lar sadece Öğretmenler Günü olarak anılmasın, bugün aynı zamanda en büyük öğretmen Atatürk'ün ideallerinin gerçekleşmesi günü de olsun. Ayrıca, bugün birlik, beraberlik ve bütünlük içinde yarının Türk çocuklarını, Atatürk'ün özlediği şekilde yetiştirildiklerinin de ant günü olsun, bu vesile ile hepinize mutlu ve aydınlık yarınlar diler sevgiler sunarım." *Hürriyet*, *Milliyet*, 25 Kasım 1981; Kenan Evren'in Öğretmenler günü nedeniyle gönderdiği mesajında kullandığı ifadelerine çok benzeyen 1981 Yılı Öğretmenler Günü dolayısıyla Milli Eğitim dergisinde yayınlanan bir yazısı için bkz. *Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Milli Eğitime Ait Direktifleri*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1985), 43-45; ayrıca bkz. *Kenan Evren'in Anıları*, cilt 2, 2. Bs. (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991), 465-468.

62 Ertan, "Darbeler Dönemi ve Demokrasiyi Yaşatma Çabaları II", 200.

63 TBMM'nin 2012'de yayımladığı, 'Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na göre, çok sayıda öğretmen, öğretim elemanı ve kamu personeli görevden uzaklaştırılmıştı. TBMM, *Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*- cilt I, (Ankara: TBMM Yayınları, Kasım 2012), XV; bu konuda ayrıca bkz. Şıvgın, "12 Eylül Dönemi Türk Yazılı Basınında Atatürk ve Atatürkçülük", 16-17.

64 Kılıç, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri*, 193.

Evren'in öğretmenleri teşvik ettiği ihbarcılık kültürüyle, Uysal'ın da dediği gibi, bir vatandaşın diğerinin polisi haline getirildiği, güvensizliğin her yerde egemen kılındığı bir toplumsal yapı oluşturulmak istenmiştir. Bu, komşuların, eşlerin, arkadaşların, meslektaşların iktidara bilgi aktarmak için birbirini denetlediği bir toplumun görünümüydü. Böyle bir toplum ise ihbar ve muhbirliğin gündelik yaşamda toplumsal pratiğin olağan bir parçası haline geldiği sistemleri somut olarak gösteriyordu.[65] Böylelikle 12 Eylül rejimi, inşa etmeyi düşündüğü sistemi ve toplumsal yapıyı yeniden dizayn etme sürecinde muhbirliği teşvik ederek bunu bir araç olarak kullanmak istemiştir.

Tekrar anıta dönecek olursak açılıştan sonra, yapılmasında emeği geçenlere plaket verilmiştir. Bakanlık önündeki törenden sonra yeni inşa edilen Hüseyin Hüsnü Tekışık İlkokulu da törenle açılmıştır.[66]

Öğleden sonra Mili Eğitim Bakanlığına bağlı Beşevler'deki Eğitim Sitesi'nde düzenlenen törende ise yılın öğretmeni[67] olarak seçilen İlkokul Müdürü Celalettin Set'e Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam tarafından ödül verilmiş, törende ayrıca emekli olan öğretmenler birer konuşma yapmış ve Öğretmen Okulları Marşı'nın yanı sıra çeşitli şiir ve marşlar söylenmiştir.[68]

Öğretmenler Günü sadece resmi düzlemde değil, sivil toplum örgütleri tarafından da kutlanmıştır. Gazetelerden anlaşıldığına göre Türkiye Lions Kulüpleri Federasyonu, 24 Kasım Öğretmenler Günü nedeniyle Atatürk'ün harf devrimiyle birlikte, Arap harflerini atıp öğrencilerine Latin alfabesini öğreten ve okutan öğretmenleri yurdun dört bir tarafından çağırmıştır. Davet edilen öğretmenler Kavaklıdere Lions Kulübü üyelerinin girişimleriyle törende bir araya getirilmiş ve Dikmen Öveçler'de bulunan Atasülün İlkokulunda 24 Kasım Öğretmenler günü kutlama programı düzenlenmiştir.[69]

Ertesi gün ise Latin alfabesini 1928 yılında ilk defa okutan öğretmenlerle yılın öğretmeni olarak seçilen diğer öğretmenler Başbakan Bülent Ulusu'yu, Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak'ı, Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ı ayrı ayrı ziyaret etmişlerdir. Burada yapılan konuşmalardan sonra öğretmenler,

65 Ayşen Uysal, "Muhbirliğin Kurumsallaşması ve Korku Rejiminin İnşası", *Toplum ve Bilim*, 158: 2021, 1, 16.

66 *Hürriyet*, *Son Havadis*, *Milliyet*, İstanbul 25 Kasım 1981.

67 Öğretmenler Günü Kutlama Yönetmeliğine göre yılın öğretmenin seçiminde gözetilen esaslar şunlardır: "Madde 16 — Yılın öğretmeninin seçiminde aşağıdaki hususlar ön şart olarak aranır: a) Meslekteki kıdemi en az 30 yıl olmak; b) Atatürk İlkelerine ve İnkılâplarına içtenlikle bağlı olmak; c) öğretmenlik hizmeti süresince siciline işlenmiş ceza almamış olmak; ç) Bu amaçla daha önce ödüllendirilmemiş bulunmak. Ancak, yılın öğretmeninin seçiminde aşağıdaki hususlar öncelik nedeni olur. a) öğretmenlik yaptığı süre; b) Aldığı takdirname ve başarı belgeleri; c) Mesleği ile ilgili eserleri; ç) Çevre ve ülke kalkınmasına yaptığı katkılan; d) Eğitim alanındaki buluşlar. Sicilleri illerde bulunan görevlilerin yukardaki hususlarla ilgili durumları, illerdeki kutlama komitelerince, diğer görevliler için Merkez Kutlama Komitesince belgelendirilir." *Resmî Gazete*, 26 Şubat 1981 Perşembe, sayı 17263.

68 *Hürriyet*, *Milliyet*, 25 Kasım 1981.

69 *Hürriyet*, *Son Havadis*, *Milliyet*, İstanbul 25 Kasım 1981.

Devlet Başkanvekili Nurettin Ersin tarafından kabul edilmiştir. Orgeneral Ersin, ziyaretçilere yönelik konuşmasında, son zamanlarda Türkiye'nin düştüğü bunalımların altında Atatürk ilkelerinin unutulmuş olmasının yattığını kaydederek "Atatürk ilkelerinin korunması, cumhuriyetin korunması demektir. Bizim yolumuz Atatürkçülüktür. Başka kurtuluş yolumuz yoktur" demiştir.[70] Ankara'daki ilk Öğretmenler Günü törenlerinde öğretmenlerin önemi hatırlatılmakla birlikte, tüm eğitim camiasına bazı tembihlerin de yapıldığı gözden kaçmamıştır.

12 Eylül Askeri Darbesi sonrasında darbeciler ekonomik, siyasi ve toplumsal alanda "restorasyon" çalışmaları yürütürken[71] daha önce de ifade edildiği gibi, Atatürkçülük de yürütülen bu politikalar için meşruiyet alanı olarak kullanılmış ve bu sırada sanattan da istifade edilmiştir. Sanat bu konuda pek çok bağlamda onlar açısından çok kullanışlı bir araç olmuştur.[72] Nitekim bu durum Öğretmenler Günü kutlamalarında da kendini göstermiş ve kutlamalar sadece resmî törenler, açılışlar ve konuşmalarla sınırlı kalmamış, film gösterimi ve anıt/heykel dikilmesinde kendini göstermiştir.

1981, Öğretmenler Günü'nün ilk kutlandığı yıldan çok, Atatürk'ün doğumumun 100. yılı bağlamında kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Aslında hemen pek çok etkinlik gibi, Öğretmenler Günü de Atatürk'ün doğumunun 100. yılıyla ilgili anma programlarının bir parçası haline getirilmiştir. Zaten Öğretmenler Günü de Atatürk'ün başöğretmen olduğu gün değil miydi? O halde bir filmin galasının ya da bir anıtın açılışının Öğretmenler Gününe ya da haftasına denk getirilmesi şaşırtıcı bir durum değildi.

Atatürk'ün 100. yaşı şerefine yapılan, Öğretmen Kemal filminin galası Öğretmenler Haftası içinde, 23 Kasım gecesinde gerçekleştirilmiştir.[73] Dram, politik, tarih türünde olan film, 35 mm ve renkli olarak tasarlanmıştır. Toplam süresi 91 dakika olan filmin ana konusu, Atatürk'ün yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim seferberliği ilan ederek Anadolu'ya gönderdiği yurtsever öğretmenler ve yaşadıkları üzerinedir.[74] Filmde, temel insani

70 *Hürriyet*, *Tercüman*, 26 Kasım 1981.

71 İrfan Özet, "Kültür Savaşı Ekseninde 12 Eylül Politikaları ve Türk Sağı", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57 (Aralık 2022): 245.

72 Yalçın Lüleci, "12 Eylül Etkisinde 1980'li Yıllarda Türkiye'de İktidar ve Sinema İlişkileri", *Filmvisio*, 2 (2023): 1, 5.

73 *Tercüman*, 24 Kasım 1981.

74 Senaryosunu Mehmet Aydın'ın yazdığı, yönetmenliğini Remzi Jöntürk'ün gerçekleştirdiği, yapımcılığını ise Süreyya Duru'nun üstlendiği, başrollerini de Cüneyt Arkın, Eşref Kolçak, Fikret Hakan ve Meral Orhansoy'un paylaştıkları "Öğretmen Kemal" filmi Bolu'da çekilmiştir. Filmde, Atatürk ilkelerine bağlı, devrimci bir öğretmen olan Kemal (Cüneyt Arkın), Karalar köyüne görev yapmak üzere gelince, başta Şerif Hoca ve gerici takımı tedirgin olur. Çünkü Kemal'in amacı köye okul yaptırıp, tüm çocukları okutmaktır. Ne var ki Kemal yolundan dönmez. Üzerine atılan bir iğfal iftirası nedeniyle taşlı sopalı bir saldırıya uğrar. Kemal, bu saldırıda hayatını yitirirken, eşkıya Duran Ali (Fikret Hakan), olayın yaşanmasına neden olan suçluları öldürüp, intikamını alır. "Öğretmen Kemal", erişim 9 Mart 2025, https://www.sinemalar.com/film/8582/ogretmen-kemal; *Tercüman*, 24 Kasım 1981.

değerleri ihlal eden davranış ve uygulamalara karşı çıkan Kemal öğretmen, kendisini yoğun bir şekilde öncelikle lideri olan Atatürk, sonrasında ülkesi ile özdeşleştirerek Cumhuriyetçi kimliğini ortaya koymaktadır.[75] Türk sinema tarihi araştırmacılarından Çağrı Gırlangıç'a göre film, "abartıdan uzak" ve "gerçekçi" olmasının yanı sıra "Atatürk de istismar" edilmeden çekildiği için oldukça başarılıdır.[76] Bununla birlikte söz konusu filmin galasının Öğretmenler Haftası içinde yapılması, 12 Eylül yönetiminin söz konusu bu film üzerinden öğretmenlere, görmek istediği fedakar öğretmen profili hakkında bir mesaj vermek istediği şeklinde de yorumlanabilir.

Daha önce de belirtildiği gibi Öğretmenler Günü için yaptırılan Başöğretmen Atatürk Anıtı'nın açılışı da 24 Kasım 1981'de yapılmıştı. Gerçekte "anıtlar bulunduğu mekân ile bütünleşen, kültürel olarak bir kaynaştırma unsuru olma ve en önemlisi birtakım sınırlar koyarak bulunduğu yere ve genel olarak topluma siyasi ve kültürel kimlik kazandırmak gibi fonksiyonlara sahip sembollerdir. Ortaya çıktıkları dönemde ve toplumda kabul görmüş siyasal erke devamlılık kazandırmak ve kabul görmüş siyasal erki kalıcı hale getirmek için tasarlanmış çeşitli sembollerden olan anıtlar, gelecek kuşaklara seçili ve kabul görmüş bilgiyi aktarma ve kültürel mirasın taşıyıcısı olma görevini üstlenirler."[77] Atatürk anıtları/heykelleri de Türk siyasi tarihinin her aşamasında bu manada kendine yer bulmuş ve hemen her dönemde Atatürk anıtları/heykelleri dikilmiştir. Ancak anıt/heykel açma eyleminin zirveye ulaştığı, seri üretimin had safhada olduğu, hatta anıt/heykel yapmak için malzeme sıkıntısı yaşanan dönem ise 12 Eylül Askeri Darbesi dönemi olmuş ve 12 Eylül rejiminin ideolojisinin görselleşmesinde Atatürk anıtlarına/heykellerine önemli bir rol biçilmiştir. Atatürk'ün doğumunun 100. yılı kutlamaları etkinlikleri çerçevesinde Atatürk yılı ilan edilen 1981 yılı bu duruma ayrıca bir zemin oluşturmuştur.[78] 1981'den itibaren ülkenin hemen her yerinde ve hemen her kuruluşun önünde, sayısı tespit edilemeyecek kadar çok sayıda Atatürk anıtı/heykeli yer almaya başlamıştır. Bir diğer ifade ile Atatürk anıtlarının/heykellerinin/büstlerinin metalaştırılması ve meşruiyet sağlayıcı bir araç olarak toplumsal kabulü sağlayan hale getirilmesi, 12 Eylül Darbesinin en etkili faaliyeti olmuştur. Arslan'ın deyimiyle, "Atatürk heykelleri, Atatürk'ün değil, daha çok 12 Eylül rejiminin simgesi haline getirilmiştir."[79]

75 Leyla Akcan-Togay Seçkin Birbudak, "Cumhuriyet Dönemini Konu Alan Tarihi Filmlerde Ana Karakterlerin Yurtseverlik Tipolojileri: Öğretmen Kemal Film Örneği", *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 12, 2 (2024): 95-101.

76 Çağrı Gırlangıç bu konuda şunları söylemiştir: "Atatürkçü aydın bir öğretmenin cehaletle savaşını konu alan Öğretmen Kemal'in abartıdan uzak ve gerçekçi bir anlatımı vardır ve hikâye her ne kadar bir köy özelinde geçse de aslında genelin küçük bir fotoğrafı niteliğindedir. Ayrıca 12 Eylül 1980 darbesi sonrası çekilen bir filmde Atatürk'ü ve ilkelerini istismar etmeden kullanabilmek de filmin bir başka başarısıdır." Çağrı Gırlangıç, "Cehaletle Savaşmak: Öğretmen Kemal", erişim 09.03.2025, https://indigodergisi.com/2014/03/cehaletle-savasmak-ogretmen-kemal

77 Kılıç, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri*, 225; Tekiner, *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*, 17.

78 Şıvgın, "12 Eylül Dönemi Türk Yazılı Basınında Atatürk ve Atatürkçülük", 195-211.

79 Arslan, *Türkiye'de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük*, 293-294, 299.

Kenan Evren de 28 Aralık 1981'de yaptığı bir konuşmada "…bu gibi anıtlar bundan sonra gelecek nesillere, Atatürk'ü tanımaları için birer vesile olacaktır. Bunu görecek, Atatürk'ü gördükçe onu okumak, onun ilkelerini benimsemek, onun yaptıklarını tekrar tekrar kitaplardan okumak suretiyle Atatürk sevgisini, Atatürk ilkelerini bu millet var oldukça yaşatmış olacağız"[80] diyerek topluma Atatürk'ü sürekli hatırlatmak ve Atatürkçülüğü benimsetmek için Atatürk anıtlarını/heykellerini bir araç olarak kullandıklarını açıkça söylemiştir. Bunun sonucu olarak ortaya o kadar çok ürün çıkmıştır ki bundan dolayı 1981 yılının Atatürk anıtı, büstü ve madalyonu yılı olduğunu söylemek yanlış olmaz. 24 Kasım'da açılışı yapılan Başöğretmen Atatürk Anıtı da Atatürk imgesinin yeniden üretildiği ve kültleştirildiği bir süreçte milat olarak kabul edilen 1981 yılında yapılmıştır.[81]

İşin ilginç tarafı Atatürk anıtı, heykeli ya da büstü gibi görsel mekanların oluşturulmasındaki ifrat Kenan Evren'in bile dikkatini çekmiştir. Evren; "Belki şu olmuştur, yani bir şeyi çok söylerseniz gına getirir. Ama ben ona dikkat etmeye çalıştım. Gına getirtmeyeceksiniz bir şeyden" diyerek Atatürk ile ilgili etkinliklerde aşırılığa kaçıldığını örtülü de olsa itiraf etmiştir. Aslında Evren'in bu sözü sürdürülen yoğun etkinlikler nedeniyle Atatürk adının toplumda bir bıkkınlık yaratabileceğine yönelik duyduğu endişeye yöneliktir[82] ve kendi konuşmalarında da açıkça görülebileceği gibi, bu rahatsızlık artık toplumda da yayılmıştır.[83] Daha da önemlisi topluma Atatürk'ü sürekli hatırlatmak adına tüm bu yapılanlar, o günlerin doğrudan şahidi olan bu makalenin yazarlarının da tespit ettiği gibi, 1980'li yıllarda yaşanan birçok siyasal ve toplumsal sorunun, özellikle de yaşanan geçim sıkıntısının çözümlenmesine yardımcı olmamıştır. 24 Ocak Kararlarının uygulandığı ve bu nedenle de reel ücretlerin düşürüldüğü, gelir dağılımının daha da bozulduğu, yüksek reel faiz oranlarının ve devalüasyonların halkı daha da yoksullaştırdığı, ücretliler, sabit gelirliler, küçük çiftçi ve küçük üreticiler başta olmak üzere emekçilerin daha da yoksullaştığı,[84] memurların 1979 yılındaki maaş düzeylerinin, 1989 sonunda yarıdan fazla azaldığı[85] bir sırada halk, bu faaliyetler için harcanan

80 Oran, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*, 93.
81 Tekiner, *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*, 202-203.
82 Kılıç, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri*, 223.
83 Kenan Evren, 28 Aralık 1981'de yaptığı bir konuşmada bu konuyla ilgili olarak şunları söyledi: "Bugün Kırıkkale'de Atatürk anıtının açılışına gittik. Biz açtıkça kuduruyorlar, nereye saldıracaklarını bilemiyorlar. Birdenbire halkın parasının üzerine titrer oldular… Bu gibi Atatürk heykeli ve anıtları dikildikçe, bazı kişiler, vaktiyle Atatürk'ü unutturmaya çalışanlar, rahatsız olmaya başladılar. Bir kısmı bu kadar masrafa günah değil mi? Bunlarla başka şeyler yapılmaz mı? Diye dedikodu yapmaya başladılar…" Oran, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*, 92-93; 25 Temmuz 1982'de yaptığı bir konuşmada ise "…Bu anıtı tenkit edecek olanlar çıkabilir. Bu kadar paraya yazık değil mi? Okul niye yapmadınız, diyenler çıkabilir. Ama hem anıt yapılacaktır hem de okul yapılacaktır" dedi. Oran, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*, 105.
84 Mustafa Durmuş, "12 Eylül Askeri Darbesinin Ekonomi Politiği", *Memleket Siyaset Yönetim* 6, 15 (2011): 95-138, 133.
85 Şükrü Cicioğlu, "Türkiye'de 1980 Sonrası Gelir Dağılımının Ekonomi Politikaları Ve Krizler Bağlamında Değerlendirilmesi", *Emek ve Toplum* 2, 4 (Ekim 2013): 32.

paraların neden daha verimli bir şekilde kullanılmadığını sorgulamış,[86] dahası Atatürk adı ve Atatürkçülük topluma "itici" gelmeye başlamıştır. Böylelikle Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü ihya etmek için yönetime el koyduğunu iddia eden ordu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusunun gereksiz tartışmaların bir parçası haline gelmesinin yolunu açmıştır.

2.2. Kutlama Sonrası Yankılar

Kutlamalar sonrasında gazetelerde okuyuculara ayrılan köşelere yazı gönderen öğretmenlerin 24 Kasım'ı öğretmenler günü olarak benimsedikleri ve mesleklerinin toplumsal öneminden söz ettikleri görülmektedir. Bir öğretmen, "Öğretmenler Günü Öğretmenlik Mesleği" başlıklı yazısında, öğretmenlik mesleğinin önemini vurgulayarak öğretmenliğin fedakârlık gerektiren bir meslek olduğunu dile getirmiştir. Ancak yazısının devamında, son yıllarda mesleğin itibarını zedeleyen bazı öğretmenlerin de bulunduğunu belirterek bu mesleği tercih edenlerin çok iyi seçilmeleri gerektiği üzerinde durmuştur.[87] Başka bir öğretmen de yine öğretmenlik mesleğinin öneminden söz ederek mesleğin toplumsal etkisini ortaya koymuştur.[88]

Öğretmenler Günü kutlamaları basında geniş yankı bulduğu gibi köşe yazarları da konuya olan ilgilerini devam ettirmiştir. Mehmet Barlas öğretmenlerle ilgili olarak duygusal bir yazı kaleme almış ve herkesin Öğretmenler Günü vesilesiyle birlikte yıllarını geçirdiği öğretmenlerini anımsadığını ifade etmiştir. Ancak yazıda asıl vurgulanan konu, o yaşlarda öğretmenlerle empati kuracak olgunluğa sahip olunmadığı için, onların içinde bulundukları sorunları anlamaktan uzakta olunduğudur. Buna rağmen yazı özü itibariyle duygusal ve öğretmenlerin duygularını, ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir çağrı niteliği taşımıştır.[89]

Tercüman gazetesi yazarlarından Ahmet Kabaklı ise Öğretmenler Günü kutlamalarından hemen sonra kaleme aldığı bir yazıda, öncelikle öğretmenler gününün parlak törenlerle geçtiğini ifade ettikten sonra, yaşananların öğretmenler için ne anlam ifade ettiğine yönelik ortaya bir soru atıp, "…bayram bir yana, en ufak bir huzur dahi duyabildiler mi acaba? Yoksa bu törenler, bir çocuk avutmaca oyunu gibi gelip onları büsbütün incitmiş mi ola?" demiştir.

86 Anıtın bağış yoluyla yapıldığı söylenerek kamuoyunun tepkisini azaltılmak istendiği akla gelmektedir. Anıtın yapımına katkı olmak üzere, Türkiye Öğretmenler Bankası (TÖBANK) tarafından Milli Eğitim Bakanlığı Vakfı'na 5.000.000 TL bağışta bulunulmuştur. Anıtın yapımı için bağışta bulunan diğer kişiler ise Enver Durmaz (500.000 TL), Mehmet Saran (400.000 TL), Veli Kalay (300.000 TL), Sami Özçırpıcı (150.000 TL), Zülküf Aker (150.000 TL), Faruk Açıkgöz (150.000 TL)'dür. *Millî Eğitim Bakanlığı Başöğretmen Atatürk Anıtı, 24 Kasım Öğretmenler Günü Kitapçığı*, 24 Kasım 1981; *Günaydın* 25 Kasım 1981.

87 Tacide Soykan, Şişli 19 Mayıs İlkokulu Öğretmeni ve Müdür Yardımcısı, İstanbul, 26 Kasım 1981.

88 Sevgi Pekün, Yeni Levent Lisesi Sanat Tarihi Öğretmeni, İstanbul, 28 Kasım 1981.

89 Mehmet Barlas, "Öğretmenler," *Milliyet*, 28 Kasım 1981.

Kabaklı, bu tür törenlerin halihazırda yaşanan sorunları çözmek gibi bir gücü olmadığı gibi, ileride büyük patlamalara yol açmak gibi bir özelliği de vardır diyerek Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın da bunun farkında olduğunu ve bu nedenle de asıl amacının öğretmenlerin yıllardır kırılan gönüllerini onarmaya çalıştığını belirtmiştir. Kabaklı yazısının devamında öğretmenlerden kendi deyimiyle "yürek paralayıcı" haksızlık, nakil kıyım haberleri aldığını ve Milli Eğitim Teşkilatında bir "Muallim kıran fırtınası" esiyor diyerek bunun 12 Eylül'ün üzerinden 15 ay geçtiği halde durmadığına, hatta daha da arttığına dikkat çekmiştir.

Kabaklı yazısında ayrıca, 1980 yılı öncesindeki öğretmen eylemlerine eleştirel yaklaşarak özellikle sol düşünceden gelen öğretmenleri itham eden cümleler kurmuş ve "74-80 yılları arasında Fatih, Namık Kemal, Mehmet Akif veya başka Türk büyüklerini anma günleri mi yapmış, boykotlara boykot mu etmiş, solcu militanların yumruğuna boyun mu eğmemiş, Allah, vatan, millet mi demiş… İşte o öğretmenler suçlu diye aranıyor, bilinen bay müfettişler tarafından sicillerine cürümler işleniyor" diye yazdıktan sonra, "Bu öğretmen nasıl bayram yapar Sayın Sağlam" sözleriyle Milli Eğitim Bakanı'na seslenmiştir.[90]

Kabaklı, bir başka yazısında da yine aynı misyonla hareket edip, bir önceki yazısında sorunlarını aktararak sahip çıktığı sağ görüşlü öğretmenlere, bu defa daha farklı bir şekilde sahip çıkıp, Kenan Evren'in Öğretmenler Günü nedeniyle Pakistan'dan gönderdiği mesajından alıntıladığı satırlarla Kenan Evren'i bir sopa gibi kullanıp, Milli Eğitim Bakanına talimat/yön vermeye çalışmış ve kendisinin sahip çıktığı öğretmenlerin diğerlerinden ayırt edilmesi gerektiğini belirtip, sol görüşlü öğretmenlerin tasfiye edilmesi dileğinde bulunmuştur. Bu arada Evren'in yapılmasını istediği "ihbar" konusuna da değinerek bu konuda bir şüpheleri olmaması gerektiğini söylemiştir. İhbar etme konusunda son derece hevesli olduğu anlaşılan Kabaklı, Evren gibi öğretmenleri birbirlerini ihbar etmeleri konusunda heveslendiren cümlelere yer verdiği yazısında, "Bir kısmı sinmiş olarak aramızda dolaşan" bu "temizlenmemiş" kimselerden kurtulmak için, Sayın Devlet başkanı, şu emri veriyor: "Atatürkçü öğretmenler olarak sizlere düşen görev böylelerini tespit edip ilgili mercilere bildirmektir." Kızıl şirretlerin "devrimci" militanların, silahlı kültür vurguncularının elinden kendi haysiyetlerini ve masum Türk çocuklarını kurtarmak isteyen öğretmenlerimiz, Paşa'nın bu emrine canla başla uyacaklardır" demiştir. Yazısının devamında ise gerçekte Milli Eğitim bürokratlarının tasfiye edilmesi gereken kişiler hakkında bilgisinin bulunduğunu ve istedikleri takdirde bunu gerçekleştirebileceklerini ancak hiçbir şey yapılmadığını ifade etmiştir. Ayrıca "Bu merciler, adil bir incelemeden geçirilip pasif hale getirilmedikçe "Atatürkçü öğretmenler" hangi mercilere, kimi, nasıl şikâyet edebilirler? Diyerek yine belli bir kesime sahip çıkıp, "…

90 Ahmet Kabaklı, "Bayram ve Kurbanlar," *Tercüman*, 26 Kasım 1981.

Nitekim tasvir ettiğiniz o devlet düşmanlarına engel olmak istedikleri için kıyılan, sürülen, eşinden ocağından koparılan öğretmen ve idarecilerimizin çığlıkları, dilekçeler halinde sayın Konsey'e de gelmektedir" demiştir.[91]

Bu arada Kenan Evren'in "ihbar" talebine karşılık veren gazeteciler de olmuştur. Son Havadis gazetesinden Tekin Erer bir yazısında, 12 Eylül öncesi yaşananlar konusunda sadece belirli bir kesimi sorumlu tutarken diğer kesimi ise komünizm üzerinden tek suçlu ilan etmiştir. Erer yazısında, öğretmenlerin toplum için çok faydalı bir görev yürüttüklerinin altını çizerek öğretmenlik mesleğinin önemi üzerinde durup, öğretmenlerin itibar ve saygıya layık olduklarını belirtmiştir. Ayrıca 1960 Askeri Darbesinden[92] sonra öğretmen tipinin değiştiği ve bu nedenle kendilerine şüpheyle bakılan insanlara dönüştükleri ve bir öğretmenin adı geçtiğinde akla ilk önce "Acaba komünist mi, değil mi?" sorusunun geldiğini iddia etmiştir. Daha sonra da adeta kişileri ihbar ettiği yazısında, başta Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mümtaz Soysal olmak üzere bazı kişileri ve geçmişte yaşanmış olayları örnek olarak sıralayarak eski olayların ileride bir daha yaşanmaması ve yeni neslin Atatürkçülük dışında başka bir düşünceye kapılmaması için milli eğitimde iyi bir reform yapılması talebinde bulunmuştur.[93]

Öğretmenler Günü kutlamaları sırasında ve sonrasında söylenenler ya da yazılanlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, herkesin neredeyse ortak bir şekilde dile getirdiği temennisinin "öğretmenlere eski saygınlıklarını kazandırmak" olduğu görülmüştür. Bu temenninin öncelikli nedeni ise 12 Eylül öncesinde ülkede yaşanan siyasal atmosferin eğitim camiası üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Çünkü söz konusu dönemde demokrasinin olmazsa olmazlarından biri olan örgütlü toplum yapısı demokrasiyle hiç ilgisi olmayan

91 Ahmet Kabaklı'nın yazısında alıntıladığı satırlara göre Kenan Evren, mesajında şunları söyledi: "12 Eylül'e gelinceye kadar maalesef Atatürkçülük (milliyetçilik) yolundan sapanlar, yabancı ideolojilerin esiri olmuş, idrakten yoksun kişiler de görülmüştür. Ne acıdır ki bu beyinleri yıkanmış vatan hayinleri, öğretmenlik kisvesinden yararlanarak kendilerine teslim edilmiş temiz vatan evlatlarını da kendi yollarına sürüklemişler, onlarla birlikte okullarda afiş, pankart hazırlamışlar, onlarla birlikte sokaklarda slogan atmışlar, onlarla birlikte silahlı eylemlere katılmışlar ve onları boykota, okul işgaline götürmüşlerdir. Muhakkak olan bir şey: Bunların hepsi temizlenemedi. Bir kısmı sinmiş olarak aramızda dolaşmaktadır. Atatürkçü öğretmenler olarak sizlere düşen görev, böylelerini tespit edip ilgili mercilere bildirmektir… Türk milleti büyük bir uçurumun kenarından dönmüştür… Bizi yine o noktaya getirmek ve Türkiye'yi tecrit etmek için, içte ve dışta her türlü çabayı sarfeden hayinler vardır… Akis takdirde, tarih boyunca vat olmuş ve 16 büyük imparatorluk kurmuş Türk devleti parçalanır ve tarih sahifesinden silinir." Ahmet Kabaklı, "Millet, Evren ve Öğretmenler," *Tercüman*, 29 Kasım 1981.

92 Yazar 1960 İhtilali demiş.

93 Yazarın bu konudaki düşünceleri şu şekildedir: "Milli Eğitim de öylesine ıslahat yapılmalıdır ki çok partili demokratik hayat yeniden başlayınca eski olaylar tekrar canlanmasın!.. Tertemiz Türk Çocuklarının beyinlerine Atatürkçülük dışında "İzm" yerleşmesin! Vatanseverliğe, memleketseverliğe, Atatürk Milliyetçiliğine "Faşizm" denilmesin!... Acaba Çin Komünizmini mi yoksa Komünizmini mi savunalım? Münakaşaları tekrar yapılmasın!.. Öğretmen denince akla onun adı Atatürk'le beraber gelsin! ..." Tekin Erer, "Günün Akisleri," *Son Havadis*, 30 Kasım 1981.

hatta onu tehdit eden bir başka şekle bürünmüş, toplum sağ ve sol üzere olmak üzere kutuplaşarak saflara ayrılmış; dernekler ve meslek örgütleri bu anlayışa göre kurulmuş, işçiler, hatta iç güvenliği sağlamakla görevli polisler de bu sürecin bir parçası olmuşlardır. Öğretmen camiası da bu süreçten etkilenmiş, sol görüşlü *öğretmenler TÖB-DER'de, sağ görüşlüler de Ülkü-Bir'de örgütlenmişlerdi*r. Buna ek olarak, 1970'li yıllarda öğretmen yetiştirme konusunda da ciddi hatalar yapılmış ve siyasiler sorumsuz bir şekilde hareket ederek konuyu siyasallaştırmışlardır. Bir ara üniversiteye girişte yaşanan yığılmaları engellemek için kurulan ve günümüzün açık öğretim sistemine benzeyen "Mektupla Yüksek Öğretim Merkezi" bünyesinde, *üç yılda öğretmen yetiştirilmiş; ancak en kötüsü ise "*Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirme" adı altında üç ay gibi çok kısa bir sürede insanlara öğretmenlik yapma hakkı tanınması olmuştur. Siyasi partilerin kamuda kadrolaşmak adına, öğretmenlik mesleğiyle ilgili olarak yeterli eğitim almayan kişilerin mesleğe alınmasına yönelik attıkları bu adım, Türkiye'nin miras olarak aldığı eğitim-öğretim geleneğiyle hiç uyuşmadığı gibi, öğretmenliğin mesleki gelişimine ve itibarına darbe vurmuştur. Bunun sonucunda da çok sayıda niteliksiz ve siyasallaşmış kişi öğretmen olarak görev yapmaya başlamış ve bir taraftan eğitimin kalitesi düşerken, diğer taraftan da öğretmenlerin toplumdaki saygınlığı büyük bir erozyona uğramıştır.

Sonuç

Bilimsel bilginin ve kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki en önemli araçlardan biri olan öğretmenlik mesleği, toplumsal süreklilik ve devletlerin devamlılığı açısından son derece önemlidir. Bundan dolayı hemen her dönem, bulunduğu seviyeden daha üst yerlere gelebilmesi için sürekli çaba harcanmıştır. Bu makalenin konusu olan, 24 Kasım Öğretmenler Günü de aslında böyle bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Fakat Öğretmenler Günü'nün, 12 Eylül 1980'de ülke yönetimine el koyduktan sonra, devleti ve toplumu yeniden dizayn etmek gibi bir amaçları da olan darbecilerin düzenlemesi olarak hayata geçirilmiş olması, ilk başlarda söz konusu günün belirli bir kesim öğretmen tarafından benimsenmesi konusunda isteksizlik yaratmıştır. Ancak geçen zaman bu konuyu, 24 Kasım Öğretmenler Günü lehine çözmüştür. Çünkü toplumsal hafıza, bu günün neden, ne zaman ve hangi koşullarda ortaya çıktığını unutmuştur.

12 Eylül Askeri Darbesini gerçekleştirenler, ülkeyi, "12 Eylül rejimi" olarak da adlandırılan yeni bir siyasi ve toplumsal yapılanma sürecine sokmuşlardır. Bu nedenle hem darbeyi ve yaptıkları anti-demokratik uygulamaları hem de kurmaya çalıştıkları yeni yapıyı meşrulaştırmak ve kamuoyu tarafından benimsenmesini sağlamak amacıyla çok sayıda araç geliştirmişlerdir. Özel günler icat etmek, anıtlar/heykeller dikmek,

halkı sürekli olarak 12 Eylül öncesine dönmekle korkutmak, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü kullanmak, dini ve milliyetçi bir söylem geliştirmek bunlardan bazılarıdır. Ancak bunlar içinde darbecilerin en çok müracaat ettiği araçlar Atatürk/Atatürkçülük ve İslam dini olmuştur. Cumhuriyet tarihinde 12 Eylül'e kadar, Atatürk ve İslam'ın bu kadar bilinçli ve sistematik bir şekilde birlikte kullanılmaya çalışıldığına hiç şahit olunmamıştır. Zaten bu dönemin Atatürkçülüğüne haklı olarak "12 Eylül Atatürkçülüğü" denilmiştir. Darbeciler, söz konusu Atatürkçülük anlayışını, devlet ve toplumu şekillendirmede bir araç olarak kullanmaya çalışmışlardır. 24 Kasım Öğretmenler Günü de bu yolda amaçlarına ulaşmak için icat ettikleri bir araç olmuştur.

12 Eylül rejiminin anladığı manada, "sadık/makbul yurttaş" yaratmak gibi bir amaçları olan darbeciler, toplumsal yapıyı ve bireyi yeniden tasarlarken, öğretmen kesimini de bu amaçlarına ulaşmak için hedef kitle olarak görmüşlerdir. Darbecilere göre 12 Eylül öncesinde onların deyimiyle "ülkede yaşanan anarşi" ortamının birinci derecede sorumlularından biri olan öğretmenler elden geçirilmeli, hizaya getirilerek onlara ideolojik bir formasyon verilmeliydi. Bu nedenle 1981 yılında ilan edilerek aynı yıl kutlanmasına başlanılan 24 Kasım Öğretmenler Günü, darbeciler için bu amaçlarına ulaşabilmeleri açısından kullanışlı bir araç olarak görülmüştür. Dolayısıyla ilk ortaya çıkışı böyle bir düşüncenin ürünü olduğundan, 24 Kasım Öğretmenler Günü, maalesef öğretmenler açısından sosyal, siyasi ve ekonomik haklarını geliştirebilecekleri bir güne dönüşmemiş, sadece öğretmenlerin mevcut sorunlarının konuşulduğu ancak sorunların çözümü için tek bir adım dahi atılmadığı, içi boş şikâyet/ serzeniş günleri olarak kalmıştır.

Öte yandan basının da bu konuyla beklenenden daha fazla ilgilendiğini söylemek mümkündür. Gazeteciler yazılarında, öğretmenlerin eski saygınlıklarını yeniden kazanmalarının, öğretmenlik mesleği ve öğretmenlerle ilgili olarak yaşanan sorunların kalıcı olarak çözümlenmesinin, ancak sorunların doğru bir şekilde tespit edilmesiyle gerçekleştirilebileceğini söyleyerek devlete bu konuda ciddi bir görev düştüğünün altını çizmiş ve yönetenlere adeta bir ödev vermişlerdir.

24 Kasım Öğretmenler Günü, ilan edildiği 1981 yılından, günümüze kadar aralıksız devam eden kutlamalara sahne olmuştur. Ancak söz konusu gün, öğretmenlerin yaşadıkları sorunların sadece dile getirildiği bir gün olmanın ötesine geçememiş, sorunların çözümüne bir kaynak teşkil edememiştir.

24 Kasım Öğretmenler Günü, ilk ilan edildiği günde ve sonraki birkaç yılda, 12 Eylül Askeri rejiminin bir dayatması olarak görüldüğünden öğretmen kesiminin, bir kısmı tarafından benimsenmemekle birlikte günümüzde bu konuda hemen hemen hiçbir sorun kalmadı denilse yeridir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, 12 Eylül rejiminin hafızalardan hızla silinmesinin ve özellikle de

öğretmenler günü için seçilen 24 Kasım tarihinin Atatürk'ün Başöğretmen olduğu güne denk getirilmesinin son derece etkili olduğu söylenebilir. Öğretmenler Günü'nün, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu önderi Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte anılmasının bu günün toplumsal düzeyde kabul görmesinde ve benimsenmesinde temel etkenlerden biri olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi

Resmi Gazete

TBMM Albümü, 1920-2010, cilt 4, 1960-1983, 2. Bs., Ankara: 2010.

TBMM, *Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*- cilt I, Ankara: TBMM Yayınları, Kasım 2012.

II. Araştırma Eserler

Arslan, Tolga, *Türkiye'de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük*. Ankara: Hayat Özlem Kayalı Yayınları, 2023.

Alkan, Mehmet Ö. "12 Eylül Devleti'nde Günlük Hayata Dair Notlar ve Tuhaflıklar: Değişen Bayramlar, Cumhurbaşkanlığı Forsu ve Anıtkabir." *Türkiye'nin 1980'li Yılları*. Editör Mete Kaan Kaynar, 1003-1033. İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.

Ateş, Toktamış, *Kemalizmin Özü "Görüşler, Düşünceler*, 3. Bs. İstanbul: Der Yayınları, 1994.

Birand, Mehmet Ali ve Bilâ Hikmet ve Akar Rıdvan. *12 Eylül Türkiye'nin Miladı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Milli Eğitime Ait Direktifleri, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1985.

Ertan, Temuçin Faik. "Darbeler Dönemi ve Demokrasiyi Yaşatma Çabaları II." *Türkiye'de Demokrasi ve Parlamento Tarihi*. Editör Şaduman Halıcı, 145-205. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2013.

Evren, Kenan, *Seçme Konuşmalar (12 Eylül 1980/6 Kasım 1989)*. İstanbul: Doğan Kitap, 2000.

Evren, Kenan, *Zorlu Yıllarım*. cilt 1, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994.

Gürpınar, Doğan. "12 Eylül Rejimi Kültür Politikaları ve İslam: Bitmeyen Bir Tartışma." *Osmanlı'dan Günümüze Darbeler*. Editör Mehmet Ö. Alkan, 285-299. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.

Hale, William, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Karpat, Kemal, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi*. Çev. Esin Soğancılar, Ankara: İmge Kitabevi, 2007.

Kayalı, Kurtuluş, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı.* İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

Kenan Evren'in Anıları, cilt 2, 2. Bs. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991.

Kılıç, Aziz, *Türkiye'de Askerî Darbelerin Eğitim ve Kültür Hayatı Üzerindeki Etkileri (27 Mayıs 1960-12 Mart 1971-12 Eylül 1980)*. Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2023.

Kızmaz, Sefa ve Altınışık Songül. *Öğretmen Motivasyonu Öğretmenler Günü Kutlamalarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2021.

Millî Eğitim Bakanlığı Başöğretmen Atatürk Anıtı, 24 Kasım Öğretmenler Günü Kitapçığı, 24 Kasım 1981.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği; 12 Eylül Öncesi ve Sonrası, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981.

Oran, Baskın, *Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları*. 7. Bs. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1989.

Tekiner, Ü. Aylin, *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*. 3. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

The ILO/UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and The UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel (1997), United Nations: Educational, Scientific and Cultural Organization and International Labour Organization, 2008.

Timur, Taner, *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Uzun, Hakan. "Türk Demokrasisinin Darbelerle İmtihanı: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat ve 27 Nisan Üzerine Görüşler." *Türkiye'nin 100 Yıllık Birikimi Demokrasi ve Siyaset.* Editör Hakan Uzun, 25-51. Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2024.

III. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet

Günaydın

Hürriyet

İstanbul

Son Havadis

Tercüman

IV. Makaleler
A. Gazete Makaleleri

Barlas, Mehmet. "Öğretmenler." *Milliyet*, 28 Kasım 1981.

Başaran, Mehmet. "Öğretmene Saygı ve Sevgi." *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981.

Donat, Yavuz. "Öğretmenlere." *Tercüman*, 24 Kasım 1981.

Erer, Tekin. "Günün Akisleri", *Son Havadis*, 30 Kasım 1981.

Kabaklı, Ahmet. "Bayram ve Kurbanlar." *Tercüman*, 26 Kasım 1981.

Kabaklı, Ahmet. "Bayram ve Kurbanlar." *Tercüman*, 26 Kasım 1981.

Kabaklı, Ahmet. "Bayram ve Matem." *Tercüman*, 24 Kasım 1981.

Kabaklı, Ahmet. "Millet, Evren ve Öğretmenler." *Tercüman*, 29 Kasım 1981.

Pulur, Hasan. "Bugün öğretmenler günüdür." *Hürriyet*, 24 Kasım 1981.

Selçuk, İlhan. "Öğretmenler Günü." *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981.

Tahirgil, Şükrü. "Öğretmenin Yüceliği." *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1981.

B. Dergi Makaleleri

Uysal, Ayşen. "Muhbirliğin Kurumsallaşması ve Korku Rejiminin İnşası." *Toplum ve Bilim*, 158: 2021.

Akcan, Leyla ve Togay Birbudak Seçkin. "Cumhuriyet Dönemini Konu Alan Tarihi Filmlerde Ana Karakterlerin Yurtseverlik Tipolojileri: Öğretmen Kemal Film Örneği." *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 12, 2 (2024): 89-110.

Cicioğlu, Şükrü, "Türkiye'de 1980 Sonrası Gelir Dağılımının Ekonomi Politikaları Ve Krizler Bağlamında Değerlendirilmesi." *Emek ve Toplum* 2, 4 (Ekim 2013): 28-49. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84759.

Durmuş, Mustafa, "12 Eylül Askeri Darbesinin Ekonomi Politiği." *Memleket Siyaset Yönetim* 6, 15 (2011): 95-138.

Ertan, Temuçin Faik, "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit." *Kebikeç* 2, 5 (1997): 17-34.

Kılıç, Aziz, "27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları." *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 10, 3 (Kasım 2020): 954-967.

Lüleci, Yalçın, "12 Eylül Etkisinde 1980'li Yıllarda Türkiye'de İktidar ve Sinema İlişkileri." *Filmvisio*, 2 (2023): 1-37.

Özet, İrfan, "Kültür Savaşı Ekseninde 12 Eylül Politikaları ve Türk Sağı." *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57 (Aralık 2022): 245-259.

Uzun, Hakan, "Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm Ve Milli Şef Kavramları." *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 9, 20-21 (2011): 233-271.

V. Ansiklopedi Maddesi

Ünder, Hasan. "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, 2: 138-153. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

VI. Tez

Dündar, Lale Şıvgın. "12 Eylül Dönemi Türk Yazılı Basınında Atatürk ve Atatürkçülük.", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2016.

VII. İnternet Kaynakları

Aslım, İlksoy. "'Öğretmenler Gününü Kutlamıyoruz'!." Yeni Düzen, erişim 21 Eylül 2025, https://www.yeniduzen.com/ogretmenler-gununu-kutlamiyoruz-30381h.htm /

"Öğretmenler Gününü Kutlamıyoruz." Bianet, erişim 21 Eylül 2025, https://bianet.org/haber/ogretmenler-gununu-kutlamiyoruz-142345 /

"TÖB SEN:"Cunta'nın Dayattığı 24 Kasım Öğretmenler Gününü Kabul Etmiyoruz." erişim 21 Eylül 2025, https://www.hatayyenihaber.com/tob-sencuntanin-dayattigi-24-kasim-ogretmenler-gununu-kabul-etmiyoruz/

The ILO/UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and The UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel (1997), (United Nations: Educational, Scientific and Cultural Organization and International Labour Organization, 2008). erişim 23 Eylül 2025, https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/ILO_UNESCO_Recommendation_Concerning_the_Status_of_Teachers_1966_En.pdf

"Tankut Öktem kimdir?." Sanatokur, erişim 22 Eylül 2025, https://sanatokur.com/tankut-oktem-kimdir/

"Kuruluş ve Kurucular." Milli Eğitim Vakfı, erişim 4 Ekim 2025, https://www.mev.org.tr/sayfa/kurulus-ve-kurucular/

"Öğretmen Kemal." Sinemalar, erişim 9 Mart 2025, https://www.sinemalar.com/film/8582/ogretmen-kemal

Gırlangıç, Çağrı. "Cehaletle Savaşmak: Öğretmen Kemal." İndigo, erişim 9 Mart 2025, https://indigodergisi.com/2014/03/cehaletle-savasmak-ogretmen-kemal/

EKLER

EK: 1

24 Kasım 1981

Öğretmenler Günü Kutlama Programı:

24 Kasım

08.30-09.15: Anıtkabir'i ziyaret

09.45-10.40: Başöğretmen Atatürk Anıtı'nın açılışı

11.15-11.45: Ankara Atatürk Eğitim Müzesi'nin açılışı

12.45-13.45: Öğle yemeği

14.00-17.00: Beşevler Eğitim Sitesi toplantı salonunda kutlama törenleri, çeşitli konuşmalar, şiirler, marşlar.

19.00-20.00: Milli Eğitim Bakanı'nın kokteyli

25 Kasım

09.10-12.00: Devlet büyüklerini ziyaret

12.30-14.30: Öğle yemeği

15.00-16.30: Kız Teknik Öğretim Müzesi ile Öğretmenler Günü Mesleki ve Teknik Öğretim Sergisinin açılışı

17.00-17.30: Öğretmenler Günü Görsel Sanatlar Sergisi'nin açılışı

26 Kasım

10.00-18.00: Okullarımızda öğretimin gelişimi konulu toplantı

27 Kasım

09.30-16.30: Bilimsel toplantıların ikinci günü

28 Kasım

09.00-12.00: İl temsilcilerine Ankara'nın gezdirilmesi

20.00-20.45: Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim sergisi

21.00-22.30: Müzik bölümü öğrencilerinin türkü ve şarkıları

Kaynak: *Hürriyet*, 24 Kasım 1981.

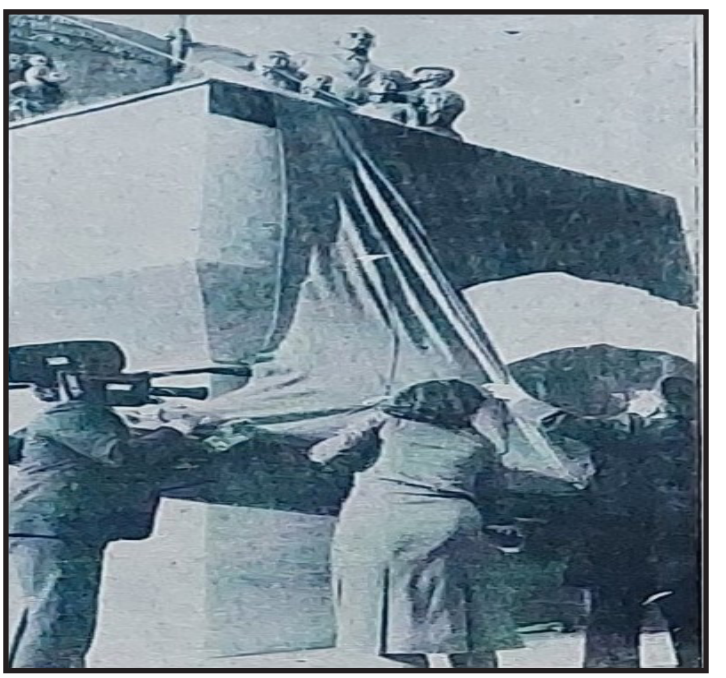
EK: 2


ÖĞRETMEN KEMAL
GÜNEYT ARKIN FİKRET HAKAN
MERAL ORHONSAY EŞREF KOLÇAK
FUNDA GÜRÇEN
MEHMET AYDIN
OSMAN KAPTI
KEMAL A. DÖNÜŞOL
PRODÜKSİYON BÜREYYA DURU

EK: 3



Kaynak: *Günaydın*, 25 Kasım 1981.



Kaynak: *Günaydın*, 25 Kasım 1981.

EK: 4



"Başöğretmen Anıtı (Ankara)." erişim 21 Nisan 2025, https://www.tankutoktem.org/eserler/1980-1990/basogretmen-aniti-ankara.html

Extended Abstract

This article examines the reasons and conditions under which 24 November Teachers' Day continuing to be celebrated today, emerged. It seeks to answer questions such as why a different date was chosen in Türkiye despite the existence of an internationally recognized Teachers' Day on 5 October, what the coup leaders aimed to achieve through this practice, whether they intended to reshape teachers in line with their own understanding of Atatürk and Kemalism, and how the declaration of 24 November as Teachers' Day was received by the public. Since these questions arose during the period of the 12 September military regime, the study necessarily addresses this regime and discusses Teachers' Day within this broader political context.

In the article, the primary source of information used in this article was the press. In utilizing the press, particular attention was paid to incorporating newspapers positioned on both the right and the left of the political spectrum at the time the research was conducted. Furthermore, news reports, opinion pieces, and commentaries published on social media were also taken into consideration. Other sources contributing to the study included the Minutes Journal of the National Security Council, the Minutes Journal of the Consultative Assembly, the Album of the Grand National Assembly of Türkiye, as well as the memoirs, statements, and speeches of Kenan Evren.

The first military intervention in politics during the Republican period occurred on 27 May 1960. Subsequently, further interventions took place on 12 March 1971, 12 September 1980, 28 February 1997, and 27 April 2007. In addition to these, the Talat Aydemir incident and the attempted intervention of 15 July 2016, which ultimately failed, should also be noted.

The military's takeover of the country's administration on 12 September 1980 was related to the chaotic situation the country was before September 12. During this period, the organized structure of society, which is one of the indispensable elements of democracy, transformed into something completely unrelated to democracy and even threatened it. Society was divided into opposing sides by becoming polarized into right and left wings. All associations, members of every professional group, workers, and even police officers responsible for maintaining internal security became part of this

process. The teaching community was also affected by this situation. Left-wing teachers organized within TÖB-DER, while right-wing teachers organized within Ülkü-Bir. In addition, serious mistakes were made in teacher training in the 1970s, and politicians acted irresponsibly by politicizing the issue. For a time, within the "Higher Education by Correspondence Center," which was established to prevent overcrowding in university admissions and resembled today's open education system, teachers were trained within three years. However, the worst part was the "Accelerated Teacher Training Program," which granted people the right to teach within a very short period of only three months. This step taken by political parties to recruit individuals who had not received sufficient training in the teaching profession in order to build staff networks in the public sector, was incompatible with Türkiye's inherited educational tradition and dealt a blow to the professional development and prestige of the teaching profession. As a result, a large number of unqualified and politicized individuals began working as teachers, leading to a decline in the quality of education and a significant erosion of the respect teachers enjoy in society.

The 12 September administration took action with the aim of resolving the problems experienced by teachers, and one of the measures it implemented was the declaration in 1981 of 24 November as Teachers' Day, the date on which 'Millet Mektepleri' were operated, and Mustafa Kemal Atatürk accepted the title of Head Teacher. This issue, also under the direction of the military administration, received wide coverage in the press, and some columnists wrote articles on the subject. In their writings, journalists emphasized that teachers could regain their former prestige and that the problems related to the teaching profession and teachers could be permanently resolved only through an accurate identification of these problems, underlining that the state bore a serious responsibility in this matter and assigning a clear duty to those in charge.

On the other hand, the coup leaders, who also aimed to create "loyal/acceptable citizens" as understood within the framework of the 12 September regime, regarded the teaching community as a target group in their efforts to redesign both social structure and the individual in order to achieve their objectives.

According to the coup leaders, teachers, who they regarded as one of the primary parties responsible for what they described as the "anarchy" prevailing in the country before 12 September, had to be reformed, disciplined, and provided with ideological training. In this respect, 24 November Teachers' Day, which was declared in 1981 and began to be celebrated in the same year, was seen by the coup leaders as a useful instrument for achieving these aims. Consequently, as its emergence was the product of such thinking, 24 November Teachers' Day has unfortunately not evolved into a day that

advances teachers' social, political, and economic rights. Instead, it has remained merely a day on which existing problems are discussed without concrete steps being taken toward their resolution, functioning as an empty occasion for complaints and grievances.

Although it was not embraced by some members of the teaching community since 24 November Teachers' Day was perceived as an imposition of the 12 September military regime on the day it was first declared and during the following few years, it can be said that today almost no serious problems remain in this regard. In the emergence of this outcome, the rapid fading of the 12 September regime from public memory and, in particular, the date chosen for Teachers' Day coinciding with the day on which Mustafa Kemal Atatürk became Head Teacher can be considered highly influential. It could be stated that associating Teachers' Day with Mustafa Kemal Atatürk, the founding leader of the Republic of Türkiye, has been one of the fundamental factors in the social acceptance and internalization of this day.